

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ГЛАДИШЕНКО ІГОР ВАЛЕРІЙОВИЧ

Завідувач кафедри економічної та
управлінської аналітики

к.ф.-м.н., доцент М.А Наумова
«___» _____ 20__ р.

Спеціальність 051 Економіка

Кваліфікаційна (магістерська) робота на тему:
(відповідно до стандарту спеціальності та ОП)

**ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

Науковий керівник:

Т.Ю. Фурман, доцент кафедри
економічної та управлінської
аналітики

(підпис)

Оцінка: _____ / _____ /

(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2020

АНОТАЦІЯ

Гладишенко І.В. Економіко-статистичний аналіз соціально-економічного розвитку України. Спеціальність 051«Економіка», Освітня програма «Бізнес-аналітика». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2020.

У кваліфікаційній роботі досліджено сучасний стан України в умовах конкурентноспроможності. Показано основні соціально-економічні показники як на державному так і на регіональному рівні. Встановлено основні закономірності та головні аспекти розвитку соціально-економічних показників

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, рівень життя, економічний стан, перспективи економіки, сценарії.

Робота викладена на 88 сторінках, та містить 24 рис., 14 табл., 70 джерел літератури.

Hladyshenko I.V. Economic and statistical analysis of socio-economic development of Ukraine. Specialty 051 "Economics", Educational program "Business Analytics". Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2020.

The qualification work examines the current state of Ukraine in terms of competitiveness. The main socio-economic indicators at both the state and regional levels are shown. The main patterns and main aspects of the development of socio-economic indicators are established

Key words: socio-economic development, standard of living, economic condition, economic prospects, scenarios.

The work is presented on 88 pages and contains 24 figures, 14 tables, 70 sources of literature.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ ЯК ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	7
1.1 Соціально-економічні показники як об'єкт статистичного спостереження	7
1.2 Методологічні аспекти аналізу соціально-економічних процесів в Україні.....	17
1.3 Індекс людського розвитку як одна із частин соціально-економічного процесу	29
Висновки до розділу 1	34
РОЗДІЛ 2 РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	37
2.1 Тенденції і закономірності зміни соціально-економічних показників України.....	37
2.2 Інтегральна оцінка соціально-економічних показників регіонів України	47
2.3 Кластерний аналіз в перспективній оцінці розвитку соціально-економічних показників регіонів України	56
Висновки до розділу 2	62
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ РІВНІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ	65
3.1 Сценарні підходи до виявлення перспективних оцінок у доходах населення України	65
3.2 Кореляційно-регресійний аналіз доходів населення України.....	71
Висновки до розділу 3	76

ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81

ВСТУП

Актуальність. Рівень соціально-економічної нерівності перебуває в роздумі дуже багато років і має свої питання дотеперішнього часу, а саме в центрі уваги наукових і політичних дискусій щодо існування різних рівнів та класів у державі, обґрунтованості справедливого чи ефективного розподілу доходів, ресурсів тощо. Теоретичну і методологічну базу дослідження можна побачити у наукових роботах українських та закордонних авторів із проблем нерівності, серед яких – Е. Лібанова, Т. Пікетті, Д. Аджемоглу, Дж Робінсон, Р. Ходлер та ін. які досліджували причини, характерні прояви нерівності у державі.

Також актуальним є регулювання не тільки на державному, а також на регіональному соціально-економічних аспектів, фокус теоретичних та прикладних досліджень факторів регіонального зростання змістився в бік просторого аналізу регіонів - як місця проживання, умов зайнятості та інвестування, Валового регіонального продукту, доходів та витрат населення в певному регіоні та ін. Та поділу їх на певну кількість груп для того щоб побачити кращу картину в середині держави.

Таким чином важливою проблемою є дослідження взаємозв'язку ключових факторів зростання та їхнього впливу на економічний розвиток регіонів України. З огляду на це, досить актуальним і важливим є дослідження реального соціально-економічного трансформування в країні.

Метою роботи є з'ясувати зміст, характер і закономірності соціально-економічного стану України та їх значення в переході до ринково орієнтованої економіки.

Виходячи з цього, у роботі поставлені такі **завдання**

- 1) охарактеризувати сучасні соціально-економічні процеси в сучасній Україні
- 2) виявити тенденції і закономірності зміни соціально-економічних показників України за рахунок його аналізу

- 3) дослідити регіональні особливості соціально-економічних показників
- 4) проаналізувати соціально-економічні особливості у доходах населення України

Об'єктом дослідження є соціально-економічні процеси в сучасній Україні.

Предметом дослідження є визначення закономірностей й особливостей соціально-економічних трансформацій в Україні у досліджуваній період, їх причинно-наслідкових зв'язків.

Методи дослідження є кореляційно-регресійний, кластерний аналіз, інтегральна оцінка показників, методу експертних оцінок та прогнозування. У процесі дослідження застосовано принципи історизму та об'єктивності з врахуванням конкретно-історичних обставин розвитку українського суспільства означеного періоду.

Практичне значення одержаних результатів полягає у висвітленні місця і ролі соціально-економічних перетворень в сучасній Україні, що сприятиме поглибленню вивчення економічної та соціальної історії України загалом.

РОЗДІЛ 1

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ ЯК ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

1.1 Соціально-економічні показники як об'єкт статистичного спостереження

В теперішніх умовах будування економіки та всього життя України перед соціально-економічною статистикою мають певні завдання. Органи державної статистики, наукові організації проводять роботи з розробки та вдосконалення методології соціально-економічної статистики, її практичної перевіри та впровадження у наукову практику статистичних спостережень. Розробки використовуються у практиці системи економіко-соціальної статистики, яка всебічно відображає рівень життя людей, оскільки тільки маючи повну й правдиву картину соціально-економічних процесів, що відбуваються у житті суспільства, можна активно брати участь у цьому процесі та впливати на його розвиток. Розробляються та упроваджуються у практику нові статистичні класифікації та класифікатори. Почали широко застосовуватися методи аналізу диференціації населення за рівнем доходів та споживання, інтегральні показники оцінювання рівня життя населення, які дають змогу робити міждержавні та міжрегіональні порівняння. Регулярно проводяться вибіркові обстеження домашніх господарств із питань економічної активності населення, зайнятості та безробіття. Вивчення соціально-економічної статистики дає змогу формуванню теоретичних знань та практичних навичок щодо систематизації, класифікації та аналізу статистичної інформації про розвиток соціальної сфери.

Засвоєння системи показників соціальної статистики та методології їхнього визначення допоможе студентам краще орієнтуватись у складних соціальних процесах: виявляти закономірності, аналізувати їх, робити висновки та приймати рішення.

В завданнях використовуються як умовні, так і фактичні дані за матеріалами статистичних щорічників України.

Соціальне життя суспільства є сукупністю процесів, кожен з них породжується численними соціальними явищами, їхнім перебігом у часі та просторі.

Соціально-економічна статистика повинна мати всі аспекти соціального життя і, перш за все, ті з них, які являють собою гострий соціальний інтерес, потребують правильних прийняття рішень і проведення відповідної політики для виправлення стану.

Соціальна статистика - це наука, що стандартними для неї методами вивчає тенденції й закономірності соціального життя та соціальних процесів, котрі вивчають кількісну характеристику досліджуваних закономірностей в нерозривному зв'язку з якісною визначеністю, установлює наявність й щільність відповідних взаємозв'язків, моделює соціальні процеси, та також оцінює певні перспективи їхнього розвитку за певних умов.

Предмет соціальної статистики є вивчення закономірностей та тенденцій соціальних процесів і їхній кількісний вимір в подальшому його прогнозування на перспективу.

Соціально-економічна статистика досліджує всі можливі аспекти соціально-економічного життя, приділяючи головну увагу тим, які на даному етапі суспільного розвитку становлять найгостріший соціальний інтерес та головну проблему стосовно яких потрібна допомога.

Мета соціальної статистики полягає у визначенні закономірностей проходження соціальних процесів країни, внаслідок яких якісно змінюється особистість, так і соціальне життя людини в країні.

Об'єктом соціальної статистики є соціальна характеристика основних його показників, тобто соціальне життя суспільства в усіх його проявах. Складність і багатогранність соціального життя країни виділяються різноманітністю об'єктів, які беруть у ньому участь. [2]

Два типи є об'єктами соціальної статистики

Перший тип об'єктів - споживачі матеріальних благ, усіх видів послуг, духовних цінностей та інформації.

Розрізняють індивідуальні та групові (колективні) об'єкти першого типу.

Індивідуальні об'єкти - це окремі люди (індивіди).

Колективні об'єкти - це групи осіб, котрі одночасно беруть участь у якомусь соціальному процесі. До таких об'єктів належить сім'я, домогосподарство, трудовий колектив, житлово-будівельний кооператив, громадська організація тощо.

Другий тип об'єктів становлять певні особи, організації та інші структури, що утворюють соціальну сферу суспільства та надають населенню матеріальні блага і різноманітні послуги, і також організовують соціальні процеси у суспільстві.

Соціальна сфера - це сукупність галузей економіки, які тією чи іншою мірою пов'язані із задоволенням потреб людей й працівниками котрі одержують відповідні доходи з коштів, виділених суспільством на ці потреби.

Діяльність об'єктів другого типу визначає умови життя людей, обсяг і якість наданих суспільству благ і послуг.

Усе розмаїття завдань, що їх вирішує соціально-економічна статистика, можна звести до двох основних завдань:

Соціальна статистика повинна забезпечити загальне дослідження, аналіз та посилене розуміння соціальних процесів, що відбуваються в суспільстві;

Використовуючи звичайні їй методи й засоби досліджень, соціально-економічна статистика повинна прогнозувати на майбутнє розвиток і зміну соціальних процесів у суспільстві при розробці перспектив відповідної до соціальної політики.

Із цих комплексних завдань випливають докладніші завдання соціальної статистики, які можна поділити на завдання практичного і методологічного характеру.

До практичних завдань соціальної статистики належать:

- постійне спостереження за об'єктами соціальної статистики й відшукування їхніх статистичних характеристик;
- визначення рівня та способу життя населення на даний період часу й у динаміці;
- характеристика доступності та ступеня задоволення потреб для різних соціальних груп населення;
- виявлення процесів взаємодії особистості та різних соціальних груп населення з соціальною сферою;
- знаходження перспектив розвитку й перетворення соціальної сфери;
- визначення та аналіз певних наслідків змін соціальної політики і перетворення соціальної сфери для різних соціальних груп країни.

Завдання методологічного плану в соціально-економічній статистиці пов'язані зі вивчення соціально-економічного життя суспільства та переходом вітчизняної статистики на нові стандарти. До цих завдань належать такі:

- появу й удосконалення системи соціальної статистики, заснованої на методологічних підходах до вивчення соціально-економічного розвитку суспільства, елементи якої перебувають у взаємозв'язку і взаємозалежності;
- удосконалення методологічних прийомів статистичного спостереження та збору його аналізу в інформацію про соціально-економічні процеси;
- розробка й впровадження у практику нових статистичних показників, які б давали змогу не лише характеризувати сутність окремих соціальних явищ і процесів, а й оцінювати їхній вплив на кінцеві результати розвитку суспільства;
- розширення й відкритість досліджень соціально-економічного життя для більш повного та усебічного виявлення причин соціальних процесів;

- удосконалення статистичних методів обробки й аналізу суспільного поняття;
- побудова й аналіз моделей соціально-економічних процесів для виявлення та вимірювання взаємодії елементів суспільної системи.

Соціальна спрямованість економіки, поєднання ринкових методів господарювання з державним регулюванням економіки виступають важливою ознакою функціонування соціально-орієнтованої ринкової економіки більшості розвинених країн. В Україні не дивлячись на те, що 2017 рік і визначений переломним щодо виходу економіки на рейки динамічного зростання, але структурні перетворення ще не спрямовані на соціалізацію економіки.

Забезпечити потреби індивіда, який є ядром соціально-орієнтованої економіки, складно в сучасних умовах господарської системи країни, характерними рисами якої є висока частка виробництва із несприятливими і важкими умовами праці, низька продуктивність праці, недосконалий розподіл і створення доданої вартості та прибутку, низька частка заробітної плати у ВВП та ін. В зв'язку з цим, особливої значущості набуває дослідження факторів та умов розвитку соціально-орієнтованої економіки в умовах формування постіндустріальної економіки. Сьогодні в більшості розвинутих країн світу панує соціально орієнтована ринкова економіка, яка представляє собою найвищу стадію розвитку класичної ринкової економіки.

В ній захист конкуренції та ринкові методи господарювання ефективно поєднуються з державним регулюванням національної економіки, з її соціальною спрямованістю. Соціально орієнтована ринкова економіка притаманна соціальній державі. Соціальна економіка уявляє собою сукупність соціально-економічних стосунків проміж людьми, які виникають в процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних благ і послуг у світі обмежених ресурсів.

Вона створює визначену економічну систему (господарство), яка свідомо орієнтована на розвиток особистості, економічне зростання та соціальний прогрес, підвищення добробуту та рівня життя в країні.

В центрі соціальної ринкової економіки знаходиться індивід з його потребами, інтересами, його стосунками з іншими людьми, членами суспільства, установами, організаціями, урядом держави, які проявляються в процесі виробництва, розподілу обміну та споживання.

Засади та принципи соціально орієнтованої ринкової економіки:

Індивідуальна свобода, особиста відповідальність та приватна автономія по відношенню до держави та потужних груп інтересів, вбудованих у сильне громадянське суспільство.

Вільні ринки, тобто функціонуюча конкуренція, приватна власність на засоби виробництва, вільне ціноутворення, свобода договорів, приватна відповідальність, контроль проти монополій та зловживань владою, вільна міжнародна торгівля та грошова стабільність.

Коротше кажучи, ринок є вільним лише тоді, коли є загальні правила, які є чіткими, застосовними та забезпечують юридичну визначеність.

Солідарність та субсидіарність з метою поваги людської гідності та забезпечення соціального миру за допомогою політики, сумісної з функціонуючим ринком, а також із принципами взаємності та стійкості.

Повага до творіння, яке зберігається у довірі для майбутніх поколінь та як спільна спадщина, важлива для гармонійного розвитку кожної майбутньої людини.

Принципи економіки соціальної сфери спрямовані на збереження пропорцій оптимального співвідношення між сферами виробництва та споживання, відповідно до яких функціонує механізм соціального захисту населення, що виявляється у вигляді соціально-економічних методів та технологій його соціальної підтримки.

До основних принципів економіки соціальної сфери належать принципи гуманізму, соціальної справедливості, суспільної доцільності, економічної ефективності, пріоритетності держави у соціальному захисті населення, економічної самостійності місцевих органів влади тощо.

Економіка соціального ринку включає набагато більше, ніж просто підхід до економіки. Це вираження філософії, прихильної гуманному суспільству, яка спрямована на гідність, добробут, самовизначення, заохочення, свободу та відповідальність усіх людей, як це виражено в Декларації прав людини, прийнятої ООН 10 грудня 1948 року.

Принципи соціальної ринкової економіки були розроблені в першій половині XX століття, як реакція на катастрофічний досвід Європи з кризою, тоталітаризмом та війною. Хоча вперше реалізований у Німеччині як ринково орієнтований та несоціалістичний підхід Людвіга Ерхарда - першого міністра економіки післявоєнної ФРН - та ордолібералів, таких як, наприклад, економіст Вальтер Еккен, соціальний ринок Економіка вже була розвинена і вдосконалена в 1930-х роках європейською мережею науковців і політиків з Франції, Італії, Швейцарії, Великобританії, Бенелюксу, Австрії та інших країн. Серед них були Луї Руже та Вільгельм Рьопке з Інституту університету де Hautes Etudes Internationales у Женеві, Жак Рюфф від International International d'Etudes pour la Rénovation du Libéralisme, члени Колоквіуму Lippmann в Парижі і, в Лондоні, видатні члени Лондонська школа економіки (LSE), така як Ліонель Роббінс, разом з провідними представниками австрійської школи Людвігом фон Мізесом та Фрідріхом А. фон Хайеком. Також президент Італійської Республіки Луїджі Ейнауді, натхненний засновником Італійської народної партії та політичним аналітиком паном Луїджі Стурцо, прийняв політику, спрямовану на інтеграцію ліберальних економічних принципів у різних соціальних, політичних та економічних аспектах життя в ім'я єдності та цілісності ідеї свободи. Це відкрило шлях до таких ідеалів, як самовизначення та самореалізація, і стало важливим фактором італійського економічного дива у період після Другої світової війни.

Соціальна ринкова економіка - це не лише сукупність економічних правил, але глибоко нормативна система, заснована на сильних цінностях. Батьки-засновники соціальної ринкової економіки передбачали систему, в якій економічне зростання та соціальна стійкість більше не протистоять один одному, а працюватимуть у гармонії для забезпечення стійкого та позитивного розвитку суспільства в цілому. Соціальна ринкова економіка мала на меті об'єднати цінності свободи, солідарності та субсидіарності. Це концепція, що поєднує ефективність ринку з рівними можливостями, альтернативу класичному лібералізму, який базується на ефективності без справедливого розвитку, і соціалізму, який спирається на справедливий розвиток без ефективності.[1]

Соціальна ринкова економіка глибоко вкорінена в нашій політичній сім'ї. Він знайшов своє найяскравіше вираження в розвитку християнської демократії в повоєнній Європі і є основним принципом усіх правоцентристських партій Європи.

Тому останні спроби соціалістів підірвати цю історичну правду і заявити про право власності на соціальну ринкову економіку повинні бути чітко відхилені. Як свідчить приклад Польщі, робітники, орієнтовані на християнство, та їх представники виступають за свободу та демократію та проти пригнічення свободи совісті та свободи думки. За теперішніх умов процес соціально-економічного розвитку набирає нових ознак, що по-різному характеризують якісні зміни перехідної економіки. Ці зміни відповідають реаліям функціонування системи (суспільні, економічні, політичні тощо), з певним періодом, який зумовлює поступовий розвиток, отже, у розвитку будь-якої економічної системи настає період, коли вона переростає свої можливості й починає переростати в іншу систему. Сьогодні в нашій країні існують усі потенційні можливості для побудови соціально орієнтованої національної моделі, але, слід особливо підкреслити, на основі змін в економічній стратегії, що полягають у важливості структурної та промислової політики з урахуванням функціональної цілісності ринкової системи, та проведення

приватизації як фактору підвищення економічної ефективності. Рівень нашого економічного розвитку все ще значно нижче середніх світових стандартів та нижче багатьох сусідніх країн. У соціально-економічних реаліях залишаються слабкі місця та недоліки, в основному такі:

- 1) Ефективність економіки недостатня, її конкурентоспроможність низька. Внутрішні заощадження та внутрішня купівельна спроможність низькі. Економічна перебудова, спрямована на індустріалізацію, модернізацію та зв'язок між виробництвом та ринком, повільна; в структурі інвестицій залишається багато ірраціональності. Прямі іноземні інвестиції різко впали.
- 2) Виробничі відносини в певних аспектах недоречні, стримуючи вивільнення та розвиток продуктивних сил. Помітних змін все ще не вистачає в реновації та розвитку державних підприємств.

Різні економічні сектори не повністю розгорнули свої потужності, не користувалися справжньою рівністю і не відчували себе впевненими, роблячи інвестиції в бізнес. Механізми управління та політики розподілу в багатьох аспектах все ще містять нераціональність, не мотивуючи практику ощадливості, підвищення продуктивності та інвестицій у розвиток; розрив багатих-бідних швидко розширився.

- 3) У макроекономіці залишаються елементи невизначеності. Фінансові, банківські та планові системи повільно змінюються, їхня діяльність якісно обмежена; інвестиційне та ділове середовище все ще переповнене перешкодами, не в змозі забезпечити та допомогти розвивати виробництво та бізнес.

- 4) Якість освіти та навчання все ще низька, структура навчання невідповідна; процес викладання, навчання та іспитів загрожує негативною практикою тощо. Наука та техніка ще мають стати фактичним генератором соціально-економічного розвитку. Серйозна недостатність як і раніше загрожує матеріальною основою сфери охорони здоров'я, освіти, науки, культури, інформації та спорту.

5) Життя частини населення стикається з багатьма труднощами. Рівень безробіття та зайнятості залишається високим. Кількість дорожньо-транспортних пригод ростуть. Навколишнє середовище все більше забруднюється.

Будь-який регіон може бути представлений у вигляді соціально-економічної системи, що обумовлено функціонуванням на території цього регіону соціальної і економічної діяльності. Соціально-економічна система регіону представляє сукупність взаємозв'язаних складових: економічної та соціальної підсистем.

Соціально-економічна система регіону, як і її підсистеми, є системою відкритого типу, що обґрунтовано її взаємодією із зовнішнім середовищем. Для регіональної соціально-економічної системи зовнішнім середовищем є насамперед соціально-економічна система країни. Залежно від характеру впливу зовнішнього середовища на систему, змінюються її властивості й внутрішнє середовище, що впливає на стан складових і елементів системи.

Можливість представлення регіону у вигляді соціально-економічної системи обґрунтовує доцільність використання системного підходу в регіональному управлінні. Системний підхід припускає управління економікою регіону з позицій єдиного цілого на основі системного аналізу. Системний аналіз - це процес дослідження регіональних об'єктів управління за допомогою представлення їх як підсистеми й аналізу цих підсистем. Системний аналіз у регіональному управлінні використовується для:

1. Виявлення та чіткого формулювання проблеми регіонального розвитку в умовах невизначеності;
2. Вибору стратегії дослідження;
3. Точного визначення систем і підсистем (границь, входів, виходів та інших складових);
4. Виявлення цілей розвитку та функціонування соціально-економічної системи регіону і її підсистем;

5. Виявлення функцій і складу знову створеної системи та підсистем, якщо це необхідно.

Особливу роль у визначенні рівня економічного розвитку регіону грають традиційні показники, що оцінюють рівень виробництва і споживання благ і зростання цього рівня з розрахунку на душу населення (валовий національний дохід (ВНП), валовий внутрішній продукт (ВВП), реальний ВНП на душу населення, темпи зростання цих показників).

Однак, тільки економічні показники, якими є ВВП, душевий дохід, продуктивність праці і темпи їх зростання, не можуть повною мірою оцінити соціально-економічний розвиток регіону. Не менш важливі показники тривалості життя, рівня здоров'я населення, ступені його освіти і кваліфікації, а також показники структурних змін у виробництві і суспільстві.

1.2 Методологічні аспекти аналізу соціально-економічних процесів в Україні

Рівень життя населення - багатогранна соціально-економічна категорія, яка виражає ступінь задоволення матеріальних і духовних потреб населення. У широкому розумінні слова поняття "рівень життя" містить у собі практично все, яким займається соціально-економічна статистика. У звичайному розумінні рівень життя характеризується доходами й витратами населення, вартістю життя й споживацькими цінами. Рівень життя характеризується ступенем задоволення різноманітних потреб населення, а саме природно-фізіологічних, соціально-економічних, духовних, станом здоров'я та рівнем освіти, умовами його життя й охороною середовища існування, наявністю вільного часу. Зумовлюється цей рівень реальним розвитком економіки та соціально-правовими гарантіями забезпечення життєдіяльності населення. Підвищення рівня життя населення та забезпечення соціально-економічного прогресу, є головною метою суспільного розвитку. Складне за своїм змістом поняття «рівень життя» можна умовно розділити на три взаємозалежні категорії, які пов'язані одна з одним.

1. Умови життя, категорія характеризується статистичними показниками, які характеризують розселення в країні населення, екологію середовища існування, зайнятість населення та умови праці, розподіл бюджету часу, житлові умови, а також соціальну інфраструктуру, яка охоплює охорону здоров'я та освіти, побутове та комунальне обслуговування, транспорт, зв'язок і системи комунікацій, торгівлю, культурне обслуговування населення.

2. Власне рівень життя населення, у вузькому його розумінні, що описується загальним рівнем споживання матеріальних та нематеріальних благ та послуг, визначається, економічним розвитком та розмірами і розподілом доходів у суспільстві.

3. Якість життя як рівень відповідності умов та рівня життя науково обґрунтованим нормативам або певним стандартам. За допомогою такого підходу реальні дані рівня життя, котрі характеризують споживання й також тривалість життя та вік активної працездатності, рівні захворюваності та інвалідності, рівня освіти, соціальної та професійної мобільності населення відбиватимуть ступінь їх відповідності суспільно необхідним вимогам.

Згідно з нормативами та стандартами споживання виділяють такі якісні ступені життя населення:

- а) достаток показує рівень життя, котрий дозволяє користуватися всіма благами, що забезпечують всебічний розвиток людини;
- б) нормальний рівень життя це ступень який забезпечує раціональне споживання за науково-обговореними нормами, яка дає людині можливість відновлювати свої фізичні й інтелектуальні сили;
- в) бідність показує рівень життя коли споживання відбувається на рівні працездатності як мінімальної межі відтворення життєвих сил;

г) злиденність це найнижчий ступень життя, котрий забезпечує мінімально можливий набір благ та послуг, споживання яких дозволяє підтримувати лише життєздатність людини.

Рівень життя не піддається абсолютному та однозначному виміру, оскільки визначається не тільки наявним рівнем соціально-економічного розвитку країни і ефективністю економіки та суспільним національним багатством, та реальними доходами й обсягами фактичного споживання населенням матеріальних і духовних і послуг, а й різними рівнями розвитку потреб [3] населення в тих чи в інших життєвих благах, але й також як і соціально-економічною його диференціацією. Проте за теперішніх умов розвитку суспільства, якісні й кількісні оцінки рівня життя населення потрібні для забезпечення ефективного управління соціально-економічними процесами та порівняння рівнів життя різних верств населення.

Головним завданням статистичного вивчення рівня життя є отримання доцільних оцінок реального рівня життя населення на певний момент часу та виявлення тенденцій його змін в динаміці; комплексний аналіз впливу різних соціально-економічних чинників на ці зміни; розробка інтегральних показників рівня життя населення, придатних для порівняльного аналізу. Важливе значення має завдання оцінювання якості життя, що вирішується порівнянням досягнутого рівня задоволення потреб населення з раціональними нормами й стандартами споживання. Джерелами інформації про рівень життя населення є об'єктивна звітність організацій і установ, підприємств, що його обслуговують. [4] Характеристика бюджетів домашніх господарств є головною інформаційною базою для вивчення рівня життя населення та його добробуту. Програма характеристики бюджетів домашніх господарств передбачає збір звітності доходів та витрат, а саме про виробництво продукції сільського господарства в особистих підсобних господарствах населення, за репрезентативною вибіркою домашніх господарств.

План обстеження передбачає проведення чотирьох квартальних інтерв'ю та одного базового інтерв'ю й також ведення за спеціальним графіком тижневих щоденників протягом 8 тижнів. Базове інтерв'ю проводять в листопаді, яке передує проведенню обстеження. Відібрані домашні господарства обстежуються протягом одного року, а далі замінюються новою вибіркою. Базове інтерв'ю є першим знайомством з кожним новим домашнім господарством, що потрапило у вибірку. Воно використовується для впорядкування реєстру всіх членів домогосподарства, збору базової інформації щодо домашнього господарства в цілому і кожного його члена.

Анкета для базового інтерв'ю має два розділи. Перший розділ містить запитання, які стосуються домогосподарства в цілому: наявність предметів тривалого користування, а саме в числі легкового транспорту; житлові умови; наявність домашніх тварин; наявність і використання особистого підсобного господарства. Другий розділ розповідає про збір інформації про окремого члена домашнього господарства: стан здоров'я і користування медичними послугами за останній час, про спосіб життя, про освіту, зайнятість. Квартальні інтерв'ю показує збирання інформації про доходи та витрати домашніх господарств.

До анкети квартального інтерв'ю заноситься така інформація: про витрати за легковий транспорт, одяг, взуття, меблі, побутову техніку тобто про всі витрати, розмір яких перевищує умовно встановлену планку, й також про витрати на оплату житлових і комунальних послуг, на сплату аліментів, на допомогу родичам і знайомим освіту, про зайнятість членів домашнього господарства та їхні доходи із зазначенням джерел їх одержання за останній час; про прибуток від продажу продуктів особистого підсобного господарства та про прибутки котрі стосуються домогосподарства в цілому.

До цієї самої анкети заносять інформацію про одержання та погашення кредитів, заощадження й повернення боргів. Тижневі щоденники призначені для збору докладної інформації про малі витрати. До них заноситься інформація про продукти харчування, придбані протягом дня непродуктові товари та послуги; про спожиті, але не куплені продукти харчування; про продукти, котрі спожиті за межами дому. Спостереження умов життя домашніх господарств дає отримати можливість про повну інформацію в структуру доходів та витрат домогосподарств й диференціацію населення за рівнем доходів та споживання; про особисте споживання продовольчих, непродовольчих товарів та послуг залежно від рівня доходів домогосподарства; про споживчі витрати окремих соціальних груп населення й зміни споживчого попиту; про чисельний склад домогосподарств і зайнятість їхніх членів. Матеріали обстеження є базою для обчислення індексу споживчих цін й визначення деяких соціальних нормативів, і також для розробки механізмів соціального захисту населення. Обстеження умов життя домашніх господарств використовуються для впровадження в практику статистичних спостережень моніторингу бідності. Оцінювати та досліджувати реальний рівень життя населення можна тільки з використанням системи статистичних показників які мають динаміку. Розробляти таку систему показників почали в 1960 році робочої групи ООН яка підготувала доповідь про принципи визначення та вимірювання рівня життя в світовому масштабі.

Цей досвід був першою спробою створити комплексну систему показників рівня життя населення. У 1970 році американські вчені М. Флекс та М. Джонс придумали модель «сфер якості життя у великих містах США». Вона має чотирнадцять блоків показників котрі характеризують доходи, безробіття, бідність, фізичне і психічне здоров'я, житлове забезпечення, освіту, громадський порядок, проблеми товариств, забруднення повітря, участь населення в управлінні та поведінку людей.

В 1973 році Дж. Вільсон виконав факторний аналіз сімдесяти двох соціальних показників для встановлення закономірностей в якості життя населення п'ятидесяти американських штатів та також виявив їх різницю. Його модель якості життя складалася з дев'яти блоків: індивідуальний статус, освіта, рівність, економічне зростання, сільське господарство, технологічні зміни, здоров'я і соціальна безпека, життєві умови. У 1975 році Статистичне бюро ООН запропонувало до впровадження у статистичну практику країн Систему демографічної та соціальної статистики, в основу якої був запропонований метод інтегральних матриць або метод моделювання як його називають по іншому. Основа цього методу полягає так що соціальні показники розміщуються у вигляді матриць, які відображають стан «запаси» і рух «потоків» населення або певних соціальних груп через різні види й форми економічної та неекономічної діяльності, географічний простір, соціальну структуру. Один із кількох варіантів системи показників рівня життя населення в міжнародній статистиці ООН був розроблений в 1978 році. Ця система має дванадцять основних груп: санітарно-гігієнічні умови життя; демографічні показники населення; споживання продовольчих товарів; освіта і культура; житлові умови; доходи і витрати населення; вартість життя і споживчі ціни; умови праці та зайнятість; організація відпочинку; соціальне забезпечення; транспортні засоби; свобода людини. У 1989 році був виданий довідник з соціальних показників з метою розвитку системи, де знайшли відображення та показники рівня життя населення. Питання статистичного вивчення рівня життя населення постійно привертають увагу міжнародних статистичних та економічних організацій. На 29-й сесії Статистичної комісії ООН був затверджений та обраний мінімальний набір національних даних соціальної статистики, рекомендованих робочою групою з міжнародних статистичних програм і координації Економічної і Соціальної ради ООН як показники рівня життя. До цього набору входять такі дані:

- середня очікувана тривалість життя при народженні з розбиттям за статтю;

- смертність немовлят і дітей із розбиттям за статтю;
- материнська смертність;
- чисельність населення з розбиттям за статтю, віком та (при потребі) етнічними групами;
- частка дітей із масою при народженні менш як 2,5 кг із розбиттям за статтю;
- валовий внутрішній продукт на душу населення;
- середньодушовий дохід домашнього господарства (його рівень і склад);
- середня тривалість навчання у школі (повних років) із розбиттям за статтю і, якщо можливо, майновим станом;
- частка безробітного населення з розбиттям за статтю;
- співвідношення зайнятих та загальної чисельності населення з розбиттям за статтю і секторами економіки;
- вартість мінімального продовольчого кошика, необхідного для задоволення потреб у їжі;
- доступ до питної води;
- забезпеченість житлом;
- забезпеченість санітарно-гігієнічними умовами життя.

За завданням ООН групою вчених побудовано модель благополучного життя людей, яка описує дванадцять параметрів. Відповідно до цієї моделі існування людей можна вважати більш-менш благополучним за таких умов:

- є три зміни одягу і три пари взуття на людину;
- людина щодня одержує від 2500 до 4000 кілокалорій харчування;
- 100 л очищеної води на день;
- житлова площа становить не менше як 6 квадратних метрів на одну особу;

- повна письменність дорослих й принаймні шестирічна освіта для дітей;
- домогосподарство має один комплект кухонного посуду;
- по одному радіоприймачу й велосипеду на домашнє господарство;
- 10 лікарів і 500 лікарняних ліжок на 100 тис. жителів;
- коштів на медикаменти не менш як на 100 дол. в еквіваленті;
- один телевізор на 100 жителів;
- існує система соціального захисту для хворих, інвалідів і старих;
- працездатні люди мають роботу, що дає можливість утримувати всіх членів домашнього господарства.

Національний інститут статистики і економічних досліджень Франції розробив досить досконалу Систему показників соціальної статистики. Вона має чотири групи в котрих частина показників стосується оцінки рівня життя. У першій групі «Чисельність і склад населення, трудових ресурсів і умови праці» містяться показники котрі характеризують демографічну ситуацію та також чисельність й структуру економічно активного населення, зайнятість й безробіття, тривалість та ритм роботи, страйки. У другій групі «Розподіл, перерозподіл і використання прибутків» зосереджені показники прибутків: первинні прибутки, прибутки від власності, характеристики пенсій й заробітної плати, грошові та інші надходження домашніх господарств, купівельна спроможність національної валюти. У третій групі «Умови життєдіяльності» містяться показники споживання, житлових умов, вільного часу і культурних розваг, нагромадження майна та цінностей.

У четвертій групі «Соціальні сторони рівня життя населення» наводяться показники освіти населення, створення домашнього господарства, соціальної мобільності, правопорушень, охорони порядку та охорони здоров'я.

З головною метою модернізації статистичного вивчення соціально-економічного рівня життя населення й систематизації робіт у цій сфері соціальної статистики, Державним комітетом статистики України проводиться розрахунок модельного набору соціальних факторів рівня життя населення України.[5]

Соціалізація економічного розвитку є невід'ємним компонентом та головною рушійною силою соціально-економічного прогресу сучасного світу. На практиці більшості розвинених країн доведено, що рівень соціалізації економічного розвитку є запорукою сталого зростання економіки, підвищення її конкурентоспроможності та одним з найвагоміших вимірів державної безпеки. Головною метою соціалізації є створення умов для достойного рівня життя населення, забезпечення високих соціальних стандартів та розвитку соціального капіталу, рівень якого визначає конкурентоспроможність держави та її місце на світовій арені. У свою чергу, рівень соціалізаційних процесів та їх наслідки виступають важливим свідченням адекватності й послідовності державної політики, її підконтрольності впливу суспільства і демократичним принципам та відповідності національним інтересам.

На думку Кириленко В.І. «намагаючись найактивніше включитися у суспільно-економічні процеси сучасного світогосподарського розвитку та інтегруватися в європейське співтовариство, в Україні потрібно враховувати світові тенденції у сфері соціалізації при розбудові власної економічної моделі розвитку та вимагати від наукових установ, центральних та місцевих органів влади нових підходів до наукового забезпечення та практичної реалізації принципово нової економічної системи на основі формування нових норм, цінностей, зразків поведінки у громадян та адаптації їх до сучасного економічного життя» .

Зважаючи на тісну взаємозалежність та взаємообумовленість соціальних й економічних процесів на всіх рівнях їх розвитку, переважна більшість вітчизняних та зарубіжних науковців розглядають соціально-економічні процеси на рівні регіону як єдине ціле, не відмежовуючи соціалізацію як окремий об'єкт дослідження. У той – же час, результати проведених досліджень показують, що рівень соціалізації економічних процесів та їх вплив на показники соціального становища населення не завжди відповідають принципам сталого розвитку, а високі показники економічного зростання забезпечуються передусім за рахунок економії на соціальному забезпеченні, експлуатації дешевої робочої сили та нехтування соціальними стандартами. Така політика має негативні соціальні наслідки і у довгостроковій перспективі активізує міграційні процеси, призводить до зниження рівня трудового потенціалу (зокрема інтелектуального), скорочення попиту на товари та зростання соціальної напруги, що, у свою чергу, становить значні перешкоди для подальшого розвитку бізнесу та зумовлює економічний спад.

Згідно з дослідженням Манн Н.В., «у регіональному розвитку національної економіки України формуються й отримують розвиток певні відмінності між соціалізацією в межах різних територій.

1. Соціалізація орієнтована на розв'язання специфічних проблем ринків праці, їх ринкової, міграційної, професійної активності та ін.
2. Різною є активність у формуванні інституційного середовища та його соціокультурної орієнтації.
3. Соціалізація трансформує норми і традиції, забезпечує їх безболісну зміну в напрямі регулювання ринкових механізмів.
4. Соціалізація спрямована на те, щоб допомогти населенню оволодіти певними навичками поведінки на ринку праці, формувати правильну мотивацію, як професійну, так і кар'єрну.

5. Соціалізація є своєрідним буфером у відповідь на кризу та можливості її управлінського регулювання в рамках своєрідних ресурсів кожного конкретного регіону». [21-26]

У свою чергу, значна диференціація соціального становища між регіонами має також негативні соціальні й економічні наслідки, що виявляються у підвищенні міграційних процесів між регіонами, зниження соціальної стабільності, зростанням соціальних конфліктів та різким падінням економічного розвитку окремих регіонів, що загрожує державним інтересам та економічній безпеці. Зважаючи на це, головною метою державної політики є збалансування соціального й економічного розвитку регіонів та створення умов для вирівнювання показників соціального становища у межах країни за рахунок: створення умов для рівного доступу населення до соціальних послуг, забезпечення принципу справедливості при розподілі соціальних витрат, сприяння максимізації економічної спроможності регіонів та територіальних громад для забезпечення гідних умов життєдіяльності і розвитку населення.

У зв'язку з цим, важливим елементом формування і реалізації державної політики у соціальній сфері та відповідної моделі соціально-економічного розвитку на рівні регіонів є дослідження рівня соціалізації економічного розвитку регіонів, компаративний аналіз соціального становища населення та розроблення відповідних інструментів вирівнювання соціально-економічного розвитку.

Аналіз наукових праць вітчизняних вчених з питань дослідження соціальних процесів, звітів та аналітичних дописів державних органів влади та соціальних інституцій дозволив зробити висновок, що на сьогодні немає єдиного підходу до визначення ефективності процесів соціалізації регіонального розвитку а також стандартної системи показників, що характеризують рівень соціалізації.

Зокрема, у соціальних звітах міністерства соціальної політики основними напрямками, що характеризують соціальне становище регіонів України є [6]: доходи населення, зайнятість і безробіття, заробітна плата та стан її виплати, рівень забезпечення соціальної підтримки населення, рівень розвитку соціальних та реабілітаційних послуг у територіальних громадах.

Цікавим є підхід до визначення рівня соціалізації економіки Вишневського О.С., що запропонував об'єднати показники соціалізації економіки у чотири групи, які відображають тісний взаємозв'язок між соціальними і економічними процесами та рівень їх розвитку з позиції впливу на соціальну сферу. Автор виділив такі групи показників:

- 1) Соціально-орієнтоване виробництво, що відображає ступінь орієнтації та інформатизації виробництва на потреби населення та знаходить своє відображення у рівні якості товарів і послуг, умовах праці, екологічній безпеці виробництва, рівні оплати праці тощо;
- 2) Соціально-орієнтований розподіл і перерозподіл, що охоплює показники бюджетного перерозподілу на потреби соціального забезпечення, розміри соціальних трансфертів та їх відповідність фактичним потребам для забезпечення гідного рівня життя, рівень доходів населення, заробітна плата, індекси цін на споживчі товари і послуги тощо.
- 3) Соціально-орієнтоване споживання характеризує рівень раціоналізації споживання благ з точки зору фізіології, стандартів та норм, екологічної безпечності, моралі, принципів сталого розвитку тощо.
- 4) Соціально-орієнтоване середовище як сукупність факторів інституційного, нормативно-правового та інформаційного забезпечення соціального розвитку, що включає також управлінську складову (наявність стратегії соціалізації економічного розвитку, дотримання принципів та стандартів соціального забезпечення, громадський контроль).

Використання даного підходу, на нашу думку, сприятиме кращому розумінню взаємообумовленості розвитку соціально-економічних процесів та визначенню окремих резервів соціалізації на регіональному рівні.

Разом з цим, відсутність значної частини статистичних показників у регіональному розрізі обмежує можливості використання зазначеного підходу для здійснення компаративного аналізу соціалізації регіонів України.

Соціально орієнтована економіка стає життєздатною тільки тоді, коли дотримуються необхідні межі соціального захисту, оскільки лише за таких умов забезпечуються суспільні умови для того, щоб людина могла збільшувати свій трудовий внесок, реалізувати свої можливості, а отже й доходи. Соціальна база такої економіки - масовий прошарок економічно активного населення, матеріально забезпечених людей, далеких від утриманських настроїв, які усвідомлюють особисту відповідальність за свою долю і здатні стати рушієм економіки - за своїм ставленням до праці, кваліфікацією, за можливостями адаптуватися до процесів розвитку економіки та нагромадження трудових доходів.[27-34]

1.3 Індекс людського розвитку як одна із частин соціально-економічного процесу

Основна ідея розвитку людського потенціалу полягає в тому, щоб розширити загальне уявлення людей про рівень розвитку людського потенціалу основним механізмом якого є сталий розвиток держави в певних компонентах.

Індекс людського розвитку (ІЛР) це підсумковий показник у вираженні індексу для оцінювання прогресу в довгостроковій перспективі в трьох основних сферах людського розвитку, а саме довготривалість життя, грамотність населення та рівень життя виражений у ВНД.

Довготривалість життя вимірюється як середня очікувана тривалість життя в роках.

Рівень грамотності населення вимірюється середньою тривалістю навчання в школі дорослого населення і середньою кількістю років навчання в школі за все життя людей віком 25 років та більше.

Рівень життя вимірюється валовим національним доходом (ВНД) на душу населення у доларах постійної купівельної спроможності рівня 2011 року котрий конвертований за коефіцієнтами переходу на паритет купівельної спроможності (ПКС).

Для забезпечення кращого аналізу за країнами Індексу людського розвитку можна посилається на міжнародні дані з від Відділу народонаселення ООН це дані про тривалість життя, Статистичного інституту ООН з питань освіти, науки і культури це дані про середню кількість років навчання та очікувані роки навчання і Світового банку це дані про ВНД на душу населення.

Щоб краще оцінки динаміку за показниками Індексу людського розвитку, до оновленої статистики за 2019 рік включено перераховані Індексу людського розвитку з 1990 до 2018 року з використанням послідовної серії даних.

У 2010 році показники індикаторів, які вимірюють Індексу людського розвитку, було збільшено, а індекс піддався істотному коригуванню. На додаток до використовуваному Індексу людського розвитку, який є зведеним показником, який спирається на середні статистичні дані та не враховує внутрішньої нерівності, були введені 3 нові індикатора:

Індекс людського розвитку, скоригований з урахуванням соціально-економічної нерівності (ІЛРН), індекс багатовимірної бідності (ІББ), Індекс гендерної нерівності (ІГН).

Залежно від значення Індексу людського розвитку країни як правило класифікують за рівнем розвитку: дуже високий рівень - 55 країни, високий рівень - 54 країни, середній рівень - 40 країни та низький рівень - 40 країни.

Тенденції Індексу людського розвитку України, розраховані на базі даних з 1990 по 2018 рік котрі наведені в таблиці 1.1

Таблиця 1.1

Тенденції рядів динаміки ІЛР України

	Очікувана тривалість життя	Очікувана кількість років навчання	Середня кількість років навчання	ВНД на душу населення (ПКС 2011 року в доларах США)	Значення ІЛР
1990	69.8	12.4	9.1	10,744	0.705
1995	67.9	12.2	10.0	4,993	0.664
2000	67.3	13.0	10.7	4,665	0.671
2005	67.5	14.6	11.2	7,207	0.715
2010	69.4	14.8	11.3	7,715	0.732
2015	71.5	14.9	11.3	7,373	0.742
2016	71.7	15.1	11.3	7,601	0.746
2017	71.8	15.1	11.3	7,670	0.747
2018	72.0	15.1	11.3	7,994	0.750

Джерело [7]

За 2019 рік Україна отримала значення ІЛР 0,750 як і в 2018 що наданий момент входить до високої категорії людського розвитку і займає 88 позицію з 189 країн. З 1990 до 2018 року значення Індексу людського розвитку України збільшилося з 0,705 до 0,750, тобто на 6,3%. У таблиці 1.1 наведено динаміку України за кожним показником Індексу людського розвитку.

З 1990 до 2018 року очікувана тривалість життя при народженні в Україні збільшилась на 2,1 років, очікувана кількість років навчання зросла на 2,7 років, середня кількість років навчання збільшилася на 2,2 роки.

ВНД на душу населення України скоротився приблизно на 25,6 % в період між 1990 та 2018 рр.

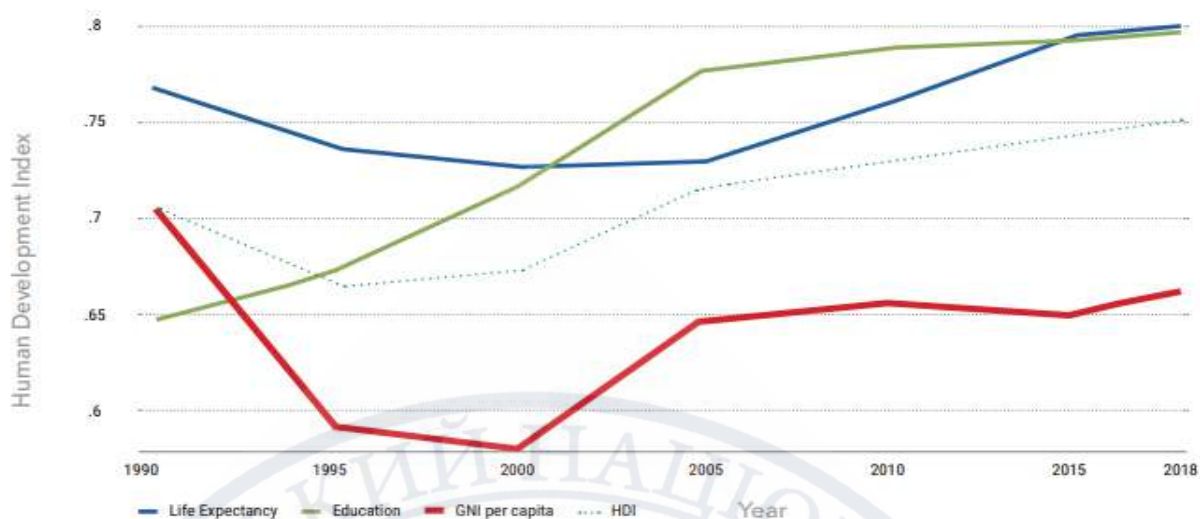

Рис. 1.1 Динаміка основних показників Індексу людського розвитку України за 1990-2018 рр.

Динаміка людського розвитку, який вимірюється за допомогою Індексу людського розвитку, має хорошу змогу для порівняння між двома або більше країнами. Наприклад, протягом періоду між 1990 та 2018 роками Україна, Сербія та Казахстан мали різний Індекс людського розвитку (Рис. 1.2)

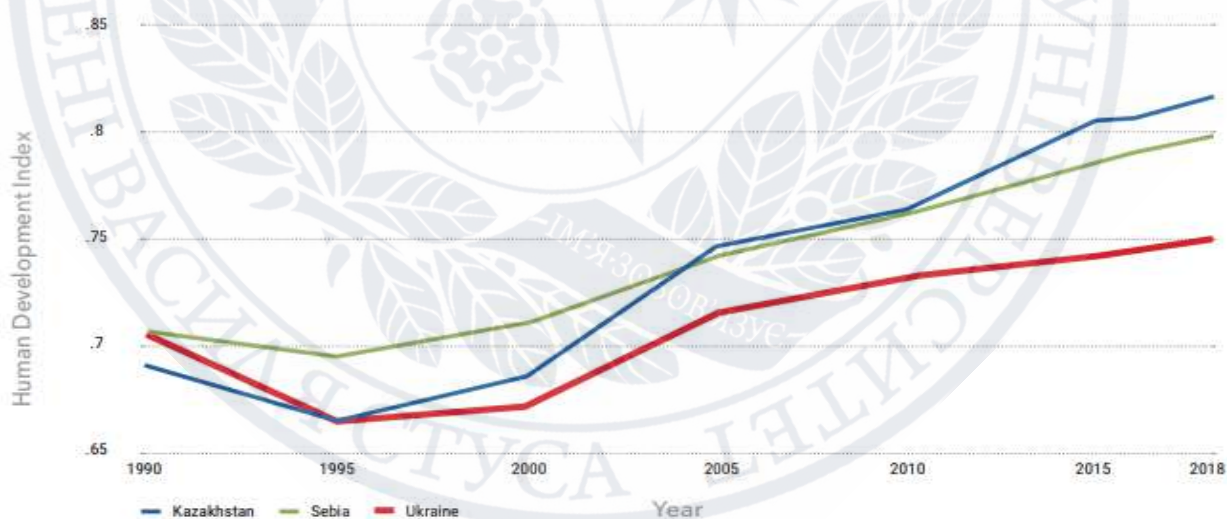

Рис. 1.2. Динаміка Індексу людського розвитку для України, Сербії та Казахстану з 1990 по 2018 рр.

Індексу людського розвитку України 2018 року на рівні 0,750 відповідає середньому значенню 0,750 для країн які знаходяться групі високого

людського розвитку, але є нижчим за середнє значення для країн Європи та Центральної Азії, яке становить 0,779.

Серед країн Європи та Центральної Азії країнами, котрі мають близьке до України положення за Індексом людського розвитку у 2018 р. та які певною мірою близькі до України за місцем знаходження, є Казахстан та Російська Федерація, які займають позиції 50 і 49 відповідно, за Індексом людського розвитку наведені в таблиці 1.2

Таблиця 1.2

Індексом людського розвитку України за 2018 р. відносно інших країн та груп

	Значення ІЛР	Позиція ІЛР	Очікувана тривалість життя при народженні	Очікувана кількість років навчання	Середня кількість років навчання	ВНД на душу населення (ПКС 2011 року в доларах США)
Україна	0.750	88	72.0	15.1	11.3	7,994
Казахстан	0.817	50	73.2	15.3	11.8	22,168
Російська Федерація	0.824	49	72.4	15.5	12.0	25,036
Європа та Центральна Азія	0.779	—	74.2	14.6	10.2	15,498
Високий ІЛР	0.750	—	75.1	13.8	8.3	14,403

Індексом людського розвитку є середнім показником основних досягнень людського розвитку в країні. Як і всі середні показники, Індексом людського розвитку приховує нерівність розподілу людського розвитку серед населення на рівні країни. У 2010 році було представлено ІЛРН, який враховує нерівність у всіх трьох сферах ІЛР, шляхом «вирахування» середнього значення кожної

площини відповідно до її рівня нерівності. ІЛРН це той самий ІЛР, але зменшений з урахуванням нерівностей.

«Втрата» в людському розвитку через нерівність це різниця між ІЛР й ІЛРН, котра може бути виражена у відсотках. Поки нерівність у країні збільшується, збільшується і втрата в людському розвитку. ІЛРН розраховують для 150 країн. Висновком можна піднести те, що соціально-економічний розвиток має свої складові за якими можна відобразити реальний рівень його показника. А саме ранжування його за методом ІРЛ який має три показника: довготривале та здорове життя, доступ до знань і гідний рівень життя. Слід визнати, що розвиток економіки повинен базуватися на ознаках, можливостях і вимірах, набутих економічною системою держави на попередніх етапах її життєвого циклу.

Однією з головних проблем розвитку України є створення сприятливих умов для розвитку національної соціально-економічної системи яка в подальшому має важливе значення на населення. Так здебільшого фактори які мають позитивне значення для України не завжди мають користь, ефективне використання грошових коштів для запобігання падіння рівня соціально-економічного розвитку є одним із ключовим елементом в побудові здорової та готової для народу системи піднесення його на конкурентний рівень.

Висновки до розділу 1

Соціальна ринкова економіка як відкрита система може стати торговою маркою нашого економічного та соціального успіху. Сьогодні ми повинні знайти способи зробити наші економічні структури більш ефективними, а наші фінансові системи більш надійними та надійними в рамках адекватної нормативно-правової бази. Ми повинні переглянути свої існуючі економічні та соціальні структури, сприяючи інноваційним процесам, вбудовуючи наші європейські економіки в ширший міжнародний контекст і роблячи їх більш відкритими для соціальної мобільності, економічного динамізму та інтеграції завдяки більшій інноваційності та підприємництву. Інвестиції в освіту - це

найкраща соціальна політика, яка дає змогу більшій кількості людей піклуватися про себе та свою сім'ю, тим самим повністю користуючись можливостями, які їм пропонує економіка соціального ринку. Тільки застосовуючи цю політику, ми зможемо зберегти своє лідерство на глобальному шляху до зростання і процвітання для всіх громадян. Без стабільної й довготривалого соціально-економічного стану буде продовжуватися негативний вплив на людський капітал, та це призведе до збільшення державних фіскальних витрат, що матиме негативні наслідки для державних витрат. Це також призведе до застою економічного зростання в довгостроковій перспективі. Таким чином, соціально-економічний розвиток є важливим як для короткострокового, так і для довгострокового економічного зростання, і вона повинна бути центральною частиною в більш широкій міжгалузевій стратегії на національному, регіональному та глобальному рівнях. Нарешті, важливо розуміти, що інвестиції, спрямовані на досягнення продовольчої та харчової безпеки, повинні бути інтегровані в більш широкі дискусії щодо державної політики, особливо в країнах, які стикаються з бюджетними обмеженнями та перешкодами для розвитку галузі. Крім цього, пов'язування цих цілей з іншими міжгалузевими програмами, де ефективність та ефективність державних витрат несе відповідальність, відіграватиме ключову роль у досягненні довгострокового, стійкого економічного зростання навіть за жорстких бюджетних обмежень.

Соціально-економічна статистика повинна мати всі аспекти соціального життя і, перш за все, ті з них, які являють собою гострий соціальний інтерес, потребують правильних прийняття рішень і проведення відповідної політики для виправлення стану.

Соціальна статистика - це наука, що стандартними для неї методами вивчає тенденції й закономірності соціального життя та соціальних процесів, котрі вивчають кількісну характеристику досліджуваних закономірностей в

нерозривному зв'язку з якісною визначеністю, установлює наявність й щільність відповідних взаємозв'язків, моделює соціальні процеси, та також оцінює певні перспективи їхнього розвитку за певних умов.

Сьогодні в нашій країні існують усі потенційні можливості для побудови соціально орієнтованої національної моделі, але, слід особливо підкреслити, на основі змін в економічній стратегії, що полягають у важливості структурної та промислової політики з урахуванням функціональної цілісності ринкової системи, та проведення приватизації як фактору підвищення економічної ефективності. Рівень нашого економічного розвитку все ще значно нижче середніх світових стандартів та нижче багатьох сусідніх країн.

Зважаючи що методологія розрахунку соціально-економічних показників полягає у поглибленні його аналізу, визначення основних показників, можна сказати, що розбиття його дослідження на аналіз України та регіонів буде доцільно. А існування таких показників як Індексу людського розвитку допомагає показати кращу картинку його спрямування. Також індекс дає змогу порівняти показники з дослідженням як на зовнішньому так на внутрішньому секторі сприйняття дійсної ситуації навколо соціально-економічного становища держави. Усе розмаїття завдань, що їх вирішує соціально-економічна статистика, можна звести до двох основних завдань:

Соціальна статистика повинна забезпечити загальне дослідження, аналіз та посилене розуміння соціальних процесів, що відбуваються в суспільстві; Використовуючи звичайні їй методи й засоби досліджень, соціально-економічна статистика повинна прогнозувати на майбутнє розвиток і зміну соціальних процесів у суспільстві при розробці перспектив відповідної до соціальної політики. Дані можливості показані в наступних розділах роботи.

Тому розглядання соціально-економічного стану як об'єкт спостереження держави є важливим елементом, де можна корегувати потреби населення відповідно їх статусу та можливостями.

РОЗДІЛ 2

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

2.1 Тенденції і закономірності зміни соціально-економічних показників України

Розвиток та забезпечення нормальних умов для суспільства безпосередньо залежить від соціально-економічного розвитку в державі. Явища, котрі супроводжують за собою певні економічні кризи погіршують ефективність функціонування соціальної сфери, яка згодом нагромаджує соціальні проблеми. Головна мета існування соціально-економічної сфери полягає у забезпеченні відтворення людини як економічного суб'єкта, формуванні розвитку його трудового потенціалу, створенні сприятливих умов для підвищення якості життя, реалізації здібностей та отримання нових професійних навичок.

Спрямування соціально-економічного розвитку повинен бути пріоритетним завданням для структур вдержаві в умовах, вирішення котрих вимагає постійної адаптації мікропроцесів держави до базовогозовнішнього та внутрішнього середовища. Логічність, послідовність й чіткість змін повинна мати поступовий характер, враховуючи перехідні періоди та можливі відторгнення новацій. Задаючи траєкторію розвитку, необхідно розуміти допустиму грань збільшення, наявних можливостей скеровування на певних етапах розвитку, насамперед ризики втрати позицій в переходу на новий етап. Дослідження траєкторії у просторі вимагають постійного оновлення статистичних інформації за допомогою спостережень та аналізу загальної моделі з урахуванням нових вхідних даних. [35-39]

Соціально-економічний розвиток держави за методологією Державної служби статистики України характеризується такими факторами: які визначаються в певний період. Динаміку показників наведено у таблиці 2.1. Їхній аналіз та короткі висновки зображені в рисунках.

Таблиця 2.1

Ряди динаміки соціально-економічного розвитку України

Найменування показника	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Середньомісячна заробітна плата, грн,	1906	2239	2633	3025	3234	3476	4195	5070	7104	8865	10497
Заборгованість із виплати заробітної плати, млн грн,	1473,3	1218,1	977,4	893,7	1019,4	2436,8	1880,8	2004	2368,4	2645,1	3034,4
Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб	531,6	544,9	482,8	506,8	487,7	512,2	490,8	390,8	354,4	341,7	338,2
Індекс споживчих цін, %	112,3	109,1	104,6	99,8	100,5	124,9	143,3	112,4	113,7	109,8	104,1
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн,	591965	792899	1008313	1014906	1006280	1006676	1351374	1565332	1926868	2261639	2272655
Обсяг сільськогосподарської продукції, млн грн,	153800	184940	265100	258270	308100	370800	544193	631105	690895	843295	883235
Обсяг виконаних будівельних робіт, млн. грн,	37886,8	43174,9	60454,3	62280	58879,8	50228,7	55917,5	70942,4	101074,6	136270,2	177009,5
Експорт товарів, млн дол. США	35602,9	46129,6	61950,2	63084,7	57433,3	50113,6	34523,3	32734,4	39486,1	43247,6	50060,3
Імпорт товарів, млн дол. США	40417,9	54087,6	74714,4	76860,7	70039,8	49820,4	34273,8	35058,7	44697,6	52113,3	60783,7
Оборот роздрібною торгівлі, млн грн	442793	529883	674723	804330	884203	903534	1018778	1159271	816553	928556	1096692
Вантажооборот, млн ткм	380000	404572	426427	394648	379045	335151	315341	323473	343057	331661	338885
Пасажирооборот, млн пас. км,	130100	129815	134254	132479	128508	106147	97280	102239	99277	103792	107792

Джерело[8-10]

Зміцнення держави як України вимагає створення єдиного господарського комплексу з ефективним використанням правильних ресурсів, переваг територіального поділу праці й запобігання ускладнень в

політичному, економічному, міжетнічному підґрунті, яка повинна забезпечити регіональна політика та загальнодержавна політика. [11]

В дану таблицю 2.1 було взято 12 показників які найбільше на мою думку мають вагу в соціально-економічному стані України. І відображення ряду динаміки у період з 2009 по 2019 рр. має свій змістовий висновок в аналізі його стану.

Рис. 2.1 - Середньомісячна заробітна плата в Україні

За результатами показників можна зробити висновок що темп росту середньомісячної заробітної плати протягом усього періоду мав тільки зростаючий характер.

В період 2010 -2011 років збільшився зі 117,46 % до 117,59 %, протягом наступних двох років показник мав тенденцію до зменшення його росту й становив вже 106,90 % у 2013 році. У 2014 року відмічається зростання показника до значення 107,47 %, у 2015 році до 120,67 %.

У 2016 році темп росту показника майже не змінився і становив 120,85 %, проте, у 2017 році значення показника, досягнувши максимуму за 11-річний період 140,10 %, почали знижуватися й становили у 2018 року 124,78 %, у 2019 році — 118,40 %.

Рис. 2.2 - Заборгованість із виплати заробітної плати в Україні

Темп росту показника заборгованість з виплати заробітної плати різний протягом усього періоду. Так, незначно знизившись із значення 82,67 % в 2010 році до 80,23 % в 2011 році, в 2012 року скоротився до відмітки 91,43 % відносно попереднього року темп росту заборгованості з виплати заробітної плати почав стрімко зростати, досягнувши свого найбільшого за досліджуваний період значення у 2014 році 239,03 %. В 2015 році темп росту показника різко зменшилися й досягли 77,17%, однак з 2016 року 106,54 % почали зростати, досягнувши значення 118,17 у 2017 році, у 2018 році мав позначку 111,68 % та незначне зростання у 2019 році до значення 114,72 %.

Рис. 2.3 - Кількість зареєстрованих безробітних в Україні

Темп росту показника кількість зареєстрованих безробітних не мав сталого значення. Так, із значення 102,49 %, яке мав показник у 2010 році протягом наступного 2011 року показник знизився до рівня 88,59 %, у 2012 році знов збільшився до значення 104,96 %, впав до рівня 96,22 % у 2013 році та досяг найбільшого значення за досліджуваний період у 2014 році — 105,01 %. Водночас у 2015 року відмічаємо падіння показника до значення 79,62 % у 2016 році і знов протягом 2017- 2019 років його зростання, коли значення показника становили 90,68 % в 2017р., 96,41% в 2018р., та в 2019р. впав на рівень 98,9%.

Рис. 2.4 - Індекс споживчих цін в Україні

Показник темп росту індекс споживчих цін становив у 2010 році 97,14%, незначно зменшився протягом 2011 - 2013 років до значення 95,41 % в 2012 році, а з 2013 року почав зростати з 100,69 % і у 2014 році досяг максимального значення за весь період, що підлягав аналізу, що становило 124,27 %. Далі відмічаємо зменшення показника у 2015 року до значення 114,72 %, яке продовжувалося до 2016 року, коли показник становив 78,43 %, а з 2017 року - знов зростання до рівня 101,15% і зменшення у 2018, 2019 роках маючи значення 96,56 % та 94,80 % відповідно.

Головною причиною із за чого збільшився рівень інфляції на споживчі товари була вартість закупівлі природного газу який зріс у 3,73 рази в

порівнянні з 2014 роком. Також важливим фактором було збільшення цін на житло та комунальні послуги в 2,03 рази в порівнянні з 2014 роком,

Рис. 2.5 - Обсяг реалізованої промислової продукції в Україні

Темпи росту показника обсяг реалізованої промислової продукції протягом 2010 - 2013 років мав значну тенденцію до зниження та становив 133,93 %, 127,16%, 100,64 % та 99,14 % відповідно. Однак, у 2015 році відмічаємо стрімке досягнення показником максимального значення за весь досліджуваний період 134,23 % і знову бачимо різке збільшення показника у 2016 році до рівня 115,82 %, продовження зростання у 2017 році 123,09 %.

Протягом 2018 - 2019 рр зріс майже менше 0,5%, а саме 100,48%.

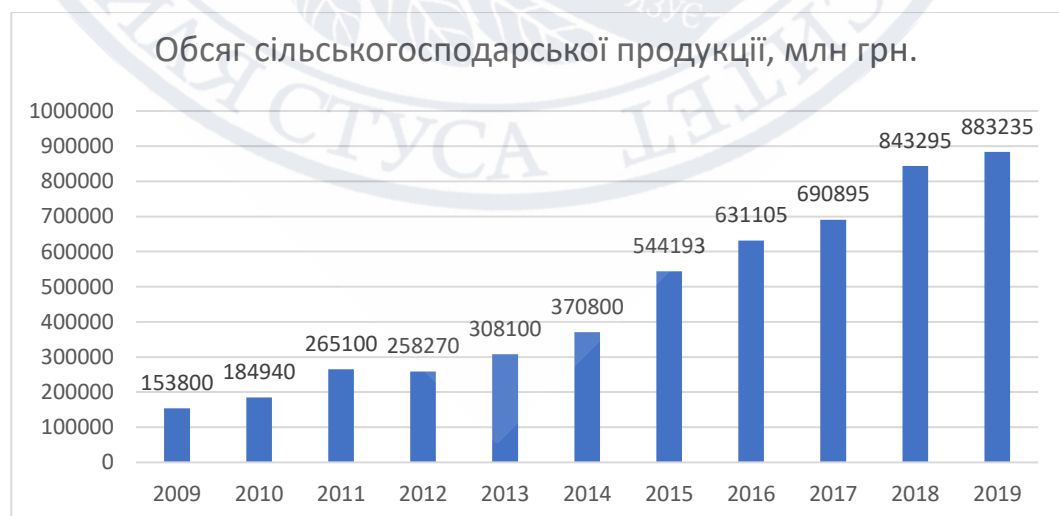

Рис. 2.6 - Обсяг сільськогосподарської продукції в Україні

Щодо показника темпи росту обсягу сільськогосподарської продукції, який становив у 2010 році 120,24 %, відмічається його збільшення у 2011 році до значення 143,33 %, потім різке падіння до 97,41 % в 2012 році та поступове зростання, що тривало по 2015 рік включно, коли темпи росту показника досягли максимального значення 146,75 %. Протягом 2016 - 2017 років відмічається зменшення показника із досягненням розміру 109,46 % у 2017 році, у 2018 році зростання до значення 122,05 % та знов зменшення у 2019 році змінювався відповідно попереднього року на 104,7 %.

Рис. 2.7 - Обсяг виконаних будівельних робіт в Україні

Значення показника темпи росту обсягів виконаних будівельних робіт протягом періоду, що підлягав спостереженню, також суттєво змінювався. Так, протягом 2010 - 2011 років показник суттєво зростає й становив 113,95 % та 140,01 % відповідно, починаючи з 2012 року відмічаємо зменшення показника і у 2014 році його значення становило 85,30 %. Протягом 2015 - 2017 років значення показника стабільно зростали і становили 111,32 % в 2015 році, 126,86 % в 2016 році та 142,45 % в 2017 році відповідно. Далі відмічаємо зменшення показника, значення якого становили у 2018 - 2019 роках 134,81 % та 129,88 % відповідно.

Рис. 2.8 - Експорт товарів в Україні

Показник темпи росту Експорт товарів мав найбільші значення у 2010, 2011 роках, що становили 129,57% та 134,30 % відповідно. Починаючи з 2012 року відмічається щорічне зменшення його значень до 68,88% у 2015 році, протягом 2016 - 2017 років зростання, коли показник становив 94,82 % та 124,63 % відповідно, та знов піднявся до значення 115,7% у 2019 році.

Рис. 2.9 - Імпорт товарів в Україні

Показник темпи росту Імпорт товарів зростав протягом 2010 - 2011 років та мав значення 133,81 % та 138,13 % відповідно. Протягом 2012 - 2015 років відмічаємо тенденцію зменшення показника, що становив 102,86 %, 79,12 %, 71,12 % та 68,78 % відповідно. Однак за 2016 - 2017 роки відмічаємо зростання показника до 127,48 % у 2017 році та знов падіння протягом 2018-

2019 років, коли показник становив 116,58% до 130,1 % у 2019 році відповідно.

Рис. 2.10 - Оборот роздрібної торгівлі в Україні

Показник темпи росту роздрібної торгівлі, який становив у 2010 році 119,66 %, збільшився у 2011 році до значення 127,32 %, протягом 2012 - 2014 років мав тенденцію до зменшення і становив 119,20 %, 109,91 % та 102,18 % відповідно. У 2015 році показник збільшився до значення 112,73 %, тенденція тривала по 2016 рік, однак збільшення було несуттєве і показник становив 113,77 %. У 2017 році - різке зменшення показника до значення 70,42 %, у 2018 році значення показника збільшилося майже до рівня 2016 року і становило 113,70 %, у 2019 році відбулося зростання до рівня 118 %.

Рис. 2.11 – Вантажооборот в Україні

Показник темпи росту вантажообороту, який мав максимальне значення у 2010 році 106,45%, за весь період, що спостерігалися, так і не перевищив приблизних показників, найменше значення мав у 2014 році 88,3%, протягом 2011—2019 років незначно коливався і на кінець періоду дорівнював 102,17 %.

Рис. 2.12 – Пасажирооборот в Україні

Тенденцію має і показник темпи росту пасажирообороту, найбільше значення якого відмічено у 2016 році показник становив 105,1 %, а найменше значення мав у 2014 році становив 82,5%.

Таким чином, відзначимо, що у 2011 році три показника характеризується найвищими темпами росту такі як імпорт та експорт товарів і роздрібна торгівля. Водночас динаміка наведених показників свідчить про те, що 2014 рік був важким для економіки країни, а саме збільшилася кількість збанкрутих підприємств, тому темпи росту такого показника, як заборгованість з виплати заробітної плати, мала найбільше значення за весь період, а саме на 239,04% що майже становить в 2,5 рази заборгованості в кінці 2013 року. Максимальне значення у 2011 році досягнув й такий показник, як темпи росту обсягів реалізованої промислової продукції в 133,93 %, що пояснюється необхідністю реалізації активів промислових підприємств, у тому числі й для погашення заборгованості по заробітній платі працівників.

Окрім цього, в 2014 році у результаті негативних процесів в економіці зростає та має найбільше значення за період, що підлягав дослідженню,

кількість зареєстрованих безробітних в 105,01 % та індекс споживчих цін що становив 124,27 %. Однією із причин внаслідок якої вантажооборот та пасажирооборот у 2014 році мав найнижчі показники це була втрата територій. Негативні тенденції в економіці є наслідком того, що експорт та імпорт товарів досягли у 2015 році найнижчого значення, що становить 68,88% та 68,78 % відповідно. Водночас, як результат затверджених урядом заходів, у тому числі, й щодо збільшення розміру мінімальної заробітної плати, відмічається зростання середньомісячної заробітної плати, максимальне значення зафіксовано у 2017 році яка піднялась на 40,1% .[40-55]

2.2 Інтегральна оцінка соціально-економічних показників регіонів

України

Механізм управління процесом соціально-економічного розвитку регіону визначається системою факторів, що використовується як на національному, так і на регіональному та місцевому рівнях для формування економічного простору, який розвивається за законами ринкової економіки. Фактори цього механізму повинні сприяти розвитку економіки регіону та забезпечувати зростання ефективності виробництва. Процес побудування стратегії соціально-економічного розвитку регіону передбачає вибір певних пріоритетів, котрі є конкурентними як і на внутрішніх та і на зовнішніх ринках. Вибір повинен базуватись на результатах аналізу природно-ресурсного потенціалу так і оцінки ефективності всього економічно-організаційного механізму функціонування та господарського комплексу регіону в цілому. Програма реалізації стратегії соціально-економічного розвитку повинна базуватися на тому, що його основним напрямком є конкурентоспроможність в даний час та базовим пріоритетом є якість життя населення.

Отже, необхідно вибрати фактори, що зумовлюють підвищення конкурентоспроможності, та формують відповідний економічно-організаційний механізм. На даному етапі було відібрано шість факторів впливу які відносяться як позитивно тобто як стимулятор, та і негативно це

дестимулятор. Всі соціально-економічні дані по регіонах були зібрані за 2019 рік окремо по кожному регіону.

Таблиця 2.2

Соціально-економічні показники регіонів України за 2019 рік

Регіони	Середня заробітня плата штатних працівників(грн)	Робоча сила у віці 15 років і старше(тис.осіб)	Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу(грн)	Кількість викидів забруднених речовин, т	Доходи населення	Витрати населення
Вінницька	9514	730,8	71104	65187,2	114480	104683
Волинська	8717	426,2	58297	33027,2	63810	65365
Дніпропетровська	11003	1538,3	114784	132762,9	307844	271658
Донецька	11423	869,0	45959	59785,7	174771	116696
Житомирська	8734	579,7	62911	60741,0	84830	86724
Закарпатська	9257	560,5	41706	38905,5	69194	75368
Запорізька	10729	822,7	85784	79278,0	147627	142289
Івано-Франківська	9095	626,2	57033	38431,0	87479	83876
Київська	11177	820,9	112521	130300,9	150606	179874
Кіровоградська	8724	432,2	67763	43165,2	63999	65497
Луганська	9282	356,6	16301	17518,0	58880	39277
Львівська	9786	1154,6	70173	83941,7	189077	200007
Миколаївська	10344	551,3	70336	46699,1	81581	78615
Одеська	9780	1088,5	72738	93470,6	193923	219938
Полтавська	10002	663,0	123763	100420,5	114656	109575
Рівненська	9213	534,3	49044	34466,5	73661	70651
Сумська	8960	533,0	62955	49041,1	79848	74282
Тернопільська	8542	465,1	46833	33278,7	61731	60957
Харківська	9416	1333,2	86904	101895,3	216227	259421
Херсонська	8408	504,6	52922	43344,1	68064	75566
Хмельницька	9033	582,9	59583	53728,4	86821	89882
Черкаська	8936	580,6	76904	64182,0	82600	88896
Чернівецька	8384	436,0	37441	22531,5	52108	61722
Чернігівська	8540	487,0	69725	39941,2	69247	71864
м. Київ	16447	1478,5	283097	193486,2	555666	524500

Інтегральна оцінка є дуже ефективним засобом для аналізу соціально-економічних показників на регіональному рівні. Це дає можливість визначення для розробки кілька сценаріїв для того щоб краще охарактеризувати цей показник на регіональному рівні.[61-64]

Усі показники в даному прикладі (табл.2.2) виступають стимуляторами крім показників 4 та 6 (кількість викидів забруднених речовин, витрати населення). Нормування показників стимуляторів виконано за максимальним значенням кожного показника. Дестимуляторів на основі мінімального значення кожного показника. За своєю основою вибрані соціально-економічні показники є неоднорідними, виражаються в різних одиницях виміру. Для приведення показників до порівняного виду їх слід об'єднання в один інтегральний показник, виконується стандартизація (нормування), тобто ділення вихідного показника на деяку постійну величину (максимальне, мінімальне, еталонне значення). [12]

Одним із найпоширеніших методів стандартизації є визначення відносного показника (z_{ij}), для стимуляторів вважається їхнє нормування максимальним значенням (X_{max}):

$$z_{ij} = \frac{X_{ij}}{X_{max}} \quad \text{формула (2.1)}$$

для дестимуляторів

$$z_{ij} = 1 - \frac{X_{ij}}{X_{max}} \quad \text{або} \quad z_{ij} = \frac{X_{min}}{X_{mij}} \quad \text{формула (2.2)}$$

Інтегральні значення для кожної країни чи регіону розраховуються як середня величина (z) з відносних стандартизованих показників:

$$z = \frac{\sum z_{ij}}{k} \quad \text{формула (2.3)}$$

де k – кількість показників. [13]

СЦЕНАРІЙ 1

Для першого сценарію, нормовані показники(табл.2.3), були розраховані на основі формул 2.1 для стимуляторів та 2.2 для дестимуляторів. Інтегральний показник був розрахований за формулою 2.3.

Таблиця 2.3

Нормовані показники соціально-економічного розвитку України

Регіони	НОРМОВАНІ ПОКАЗНИКИ						ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК
	Z1	Z2	Z3	Z4	Z5	Z6	
Вінницька	0,5784559	0,4750699	0,2511648	0,2687337	0,206023	0,3751994	0,359107799
Волинська	0,5300008	0,2770591	0,2059259	0,5304113	0,1148352	0,6008873	0,376519929
Дніпропетровська	0,6689885	1	0,4054582	0,1319495	0,5540091	0,1445825	0,484164639
Донецька	0,6945775	0,5649093	0,1623436	0,2930132	0,3145253	0,3365754	0,394324049
Житомирська	0,5310466	0,3768446	0,2222242	0,2884049	0,1526637	0,4528965	0,337346738
Закарпатська	0,5628685	0,3643633	0,1473205	0,4502705	0,1245244	0,5211363	0,361747253
Запорізька	0,6523632	0,5348112	0,3030198	0,2209692	0,2656758	0,2760368	0,375479328
Івано-Франківська	0,5530299	0,4070727	0,201461	0,4558299	0,1574309	0,4682746	0,373849848
Київська	0,6796132	0,533641	0,3974645	0,1344427	0,2710369	0,2183584	0,372426123
Кіровоградська	0,5304313	0,2809595	0,2393632	0,4058362	0,1151753	0,5996763	0,361906964
Луганська	0,5644031	0,2318143	0,057581	1	0,1059629	1	0,493293563
Львівська	0,5950107	0,7505688	0,2478762	0,2086925	0,340271	0,1963781	0,389799545
Миколаївська	0,6289425	0,3583826	0,2484519	0,375125	0,1468166	0,499612	0,376221781
Одеська	0,5946514	0,7075993	0,2569367	0,1874172	0,348992	0,1785821	0,379029793
Полтавська	0,6081679	0,4309953	0,4371752	0,1744465	0,2063398	0,3584486	0,369262198
Рівненська	0,5602023	0,3473315	0,173241	0,5082616	0,1325634	0,5559299	0,379588274
Сумська	0,5448197	0,3464864	0,2223796	0,3572106	0,1436978	0,5287553	0,3572249
Тернопільська	0,5193767	0,3023467	0,1654309	0,5264028	0,1110937	0,6443395	0,378165052
Харківська	0,5724991	0,866671	0,3069761	0,1719216	0,3891312	0,1514025	0,409766911
Херсонська	0,5112577	0,3280244	0,1869395	0,4041611	0,1224908	0,5197708	0,345440723
Хмельницька	0,5492115	0,3789248	0,2104685	0,3260473	0,1562467	0,436984	0,34298048
Черкаська	0,5433416	0,3774296	0,2716525	0,2729426	0,1486504	0,4418309	0,342641268
Чернівецька	0,5097534	0,2834298	0,132255	0,7774893	0,0937758	0,6363533	0,405509428
Чернігівська	0,5192399	0,3165832	0,2462937	0,4385947	0,1246198	0,5465463	0,365312936
м. Київ	1	0,9611259	1	0,0905388	1	0,0748847	0,687758221

Після визначення інтегрального показника виконується ранжирування регіонів України за рівнем соціально-економічного розвитку. Для встановлення закономірностей у розвитку. Поділ відбувся на 4 групи.

За інтегральним коефіцієнтом розвитку соціально-економічних показників регіонів України визначається їх рейтинг, виконується групування для встановлення закономірностей, що склалися в даному аналізі.

Таблиця 2.4

Ранжирування регіонів України за сценарієм 1

Ранжирування по стану соціально-економічного розвитку	Діапазон значення Інтегрального показника для групи	Кількість регіонів в групі	Регіони
дуже низький рівень	[0, 0,35)	4	Житомирська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська
низький рівень	[0,35, 0,38)	14	Вінницька, Волинська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Чернігівська
помірний рівень	[0,38, 0,41)	4	Донецька, Львівська, Харківська, Чернівецька
високий рівень	[0,41, і більше)	3	м. Київ, Луганська, Дніпропетровська

Більшість регіонів України відносяться до низько соціально-економічного рівня розвитку, 4 регіони мають дуже низький рівень. Також 4 регіони мають помірний рівень соціально-економічного розвитку. А ось високий рівень розвитку знаходиться в 3 регіонах-м.Київ, Луганській та Дніпропетровські. Всі дані були розраховані на основі 6 даних які були взяті(чотирьох стимуляторів та двох дестимуляторів)

СЦЕНАРІЙ 2

Так як фактори які аналізуються можливо будуть не рівноцінні, кожному фактору дав вагу що в кінцевому результаті ваги 6-сти факторів виходила одиниця. Стимулятори будуть мати вагу 0,200, дестимулятори 0,100. Побачимо як змінилася групування країн за соціально-економічними показниками(табл.2.5)

Таблиця 2.5

Нормовані показники соціально-економічного розвитку України

Регіони	НОРМОВАНІ ПОКАЗНИКИ						ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК
	Z1(вага 0,2)	Z2(вага 0,2)	Z3(вага 0,2)	Z4(вага 0,1)	Z5(вага 0,2)	Z6(вага 0,1)	
Вінницька	0,1156912	0,095014	0,050233	0,0268734	0,0412046	0,0375199	6,108934052
Волинська	0,1060002	0,0554118	0,0411852	0,0530411	0,022967	0,0600887	5,644900866
Дніпропетровська	0,1337977	0,2	0,0810916	0,013195	0,1108018	0,0144583	9,222406042
Донецька	0,1389155	0,1129819	0,0324687	0,0293013	0,0629051	0,0336575	6,837166662
Житомирська	0,1062093	0,0753689	0,0444448	0,0288405	0,0305327	0,0452897	5,511432413
Закарпатська	0,1125737	0,0728727	0,0294641	0,0450271	0,0249049	0,0521136	5,615933693
Запорізька	0,1304726	0,1069622	0,060604	0,0220969	0,0531352	0,0276037	6,681243146
Івано-Франківська	0,110606	0,0814145	0,0402922	0,045583	0,0314862	0,0468275	5,936822752
Київська	0,1359226	0,1067282	0,0794929	0,0134443	0,0542074	0,0218358	6,860520675
Кіровоградська	0,1060863	0,0561919	0,0478726	0,0405836	0,0230351	0,0599676	5,5622851
Луганська	0,1128806	0,0463629	0,0115162	0,1	0,0211926	0,1	6,53253793
Львівська	0,1190021	0,1501138	0,0495752	0,0208692	0,0680542	0,0196378	7,120873259
Миколаївська	0,1257885	0,0716765	0,0496904	0,0375125	0,0293633	0,0499612	6,066540569
Одеська	0,1189303	0,1415199	0,0513873	0,0187417	0,0697984	0,0178582	6,970596913
Полтавська	0,1216336	0,0861991	0,087435	0,0174446	0,041268	0,0358449	6,497085629
Рівненська	0,1120405	0,0694663	0,0346482	0,0508262	0,0265127	0,055593	5,81811298
Сумська	0,1089639	0,0692973	0,0444759	0,0357211	0,0287396	0,0528755	5,667888212
Тернопільська	0,1038753	0,0604693	0,0330862	0,0526403	0,0222187	0,0644339	5,612064002
Харківська	0,1144998	0,1733342	0,0613952	0,0171922	0,0778262	0,0151403	7,656464684
Херсонська	0,1022515	0,0656049	0,0373879	0,0404161	0,0244982	0,0519771	5,368927939
Хмельницька	0,1098423	0,075785	0,0420937	0,0326047	0,0312493	0,0436984	5,58789068
Черкаська	0,1086683	0,0754859	0,0543305	0,0272943	0,0297301	0,0441831	5,661536246
Чернівецька	0,1019507	0,056686	0,026451	0,0777489	0,0187552	0,0636353	5,753784188
Чернігівська	0,103848	0,0633166	0,0492587	0,0438595	0,024924	0,0546546	5,664357079
м. Київ	0,2	0,1922252	0,2	0,0090539	0,2	0,0074885	13,47945874

Для кращого відображення інтегральний показник помножили на кінцевий інтегральний показник на 100% для отримання більш доцільного вигляду результату.

Таблиця 2.6

Ранжирування регіонів України за сценарієм 2

Ранжирування по стану соціального-економічного розвитку	Діапазон значення Інтегрального показника для групи	Кількість регіонів в групі	Регіони
дуже низький рівень	[5, 6)	13	Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська, Чернівецька
низький рівень	[6, 7)	8	Вінницька, Донецька, Запорізька, Київська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська,
помірний рівень	[7, 8)	2	Львівська, Харківська,
високий рівень	[8, і більше)	2	м. Київ, Дніпропетровська

Більше 50% регіонів України відносяться до дуже низького соціально-економічного рівня розвитку, 8 регіонів мають низький рівень, згідно 2 сценарієм Луганська область яка була у високій групі за цими показниками упала за рахунок того що вага дестимуляторів стала у 2 рази меншою ніж стимуляторів. 2 регіони мають помірний рівень соціального-економічного розвитку і вони не змінили своє становище попередньо з 1 сценарієм. А ось високий рівень розвитку знаходиться в 2 регіонах-м.Київ та Дніпропетровські які також не змінили своє становище. Всі дані були розраховані на основі 6 даних які були взяті(чотирьох стимуляторі та двох дестимуляторів)

СЦЕНАРІЙ 3

По сценарію три був додатково розрахований новий показник співвідношення доходів та витрат, від якого відняв одиницю для кращого його відображення.. (табл.2.7) Також показники 1 та 4 змінили обрахунок їхнього нормування, вирішивши ділили на середню по регіонах їх величину.

Таблиця 2.7

Нормовані показники соціально-економічного розвитку України

Регіони	НОРМОВАНІ ПОКАЗНИКИ							ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК
	Z1	Z2	Z3	Z4	Z5	Z6	Z7	
Вінницька	0,9770	0,4751	0,2512	1,0183	0,2060	0,3752	0,0936	48,5190
Волинська	0,8951	0,2771	0,2059	2,0099	0,1148	0,6009	-0,0238	58,2850
Дніпропетровська	1,1299	1,0000	0,4055	0,5000	0,5540	0,1446	0,1332	55,2447
Донецька	1,1731	0,5649	0,1623	1,1103	0,3145	0,3366	0,4977	59,4204
Житомирська	0,8969	0,3768	0,2222	1,0929	0,1527	0,4529	-0,0218	45,3221
Закарпатська	0,9506	0,3644	0,1473	1,7062	0,1245	0,5211	-0,0819	53,3184
Запорізька	1,1018	0,5348	0,3030	0,8373	0,2657	0,2760	0,0375	47,9454
Івано-Франківська	0,9340	0,4071	0,2015	1,7273	0,1574	0,4683	0,0430	56,2644
Київська	1,1478	0,5336	0,3975	0,5094	0,2710	0,2184	-0,1627	41,6436
Кіровоградська	0,8959	0,2810	0,2394	1,5378	0,1152	0,5997	-0,0229	52,0858
Луганська	0,9532	0,2318	0,0576	3,7893	0,1060	1,0000	0,4991	94,8144
Львівська	1,0049	0,7506	0,2479	0,7908	0,3403	0,1964	-0,0546	46,8026
Миколаївська	1,0622	0,3584	0,2485	1,4215	0,1468	0,4996	0,0377	53,9243
Одеська	1,0043	0,7076	0,2569	0,7102	0,3490	0,1786	-0,1183	44,1191
Полтавська	1,0272	0,4310	0,4372	0,6610	0,2063	0,3584	0,0464	45,2502
Рівненська	0,9461	0,3473	0,1732	1,9260	0,1326	0,5559	0,0426	58,9111
Сумська	0,9202	0,3465	0,2224	1,3536	0,1437	0,5288	0,0749	51,2857
Тернопільська	0,8772	0,3023	0,1654	1,9947	0,1111	0,6443	0,0127	58,6829
Харківська	0,9669	0,8667	0,3070	0,6515	0,3891	0,1514	-0,1665	45,2294
Херсонська	0,8635	0,3280	0,1869	1,5315	0,1225	0,5198	-0,0993	49,3274
Хмельницька	0,9276	0,3789	0,2105	1,2355	0,1562	0,4370	-0,0341	47,3092
Черкаська	0,9177	0,3774	0,2717	1,0343	0,1487	0,4418	-0,0708	44,5810
Чернівецька	0,8609	0,2834	0,1323	2,9462	0,0938	0,6364	-0,1558	68,5306
Чернігівська	0,8770	0,3166	0,2463	1,6620	0,1246	0,5465	-0,0364	53,3794
м. Київ	1,6889	0,9611	1,0000	0,3431	1,0000	0,0749	0,0594	73,2492

Сценарій 3 став більше неординарним методом, так після цього методу стало більше регіонів на помірному рівні, у всіх трьох сценаріях тільки м.Київ був серед лідерів. Якщо говорити про нижній ярус регіонів, а саме про аутсайдерів, то тільки Житомирська та Черкаська області не змінювали свої позиції, всі інші регіони були в різних групах ранжирування.

Таблиця 2.8

Ранжирування регіонів України за сценарієм 3

Ранжирування по стану соціального-економічного розвитку	Групи регіонів за рівнем розвитку соціально-економічних показників	Кількість регіонів	Регіони
дуже низький рівень	[40, 47)	7	Житомирська,Київська,Львівська,Одеська,Полтавська,Харківська,Черкаська
низький рівень	[47, 54)	9	Вінницька,Закарпатська,Запорізька,Кіровоградська,Миколаївська,Сумська,Херсонська,Хмельницька,Чернігівськ
помірний рівень	[54, 61)	6	Волинська, Дніпропетровська,Донецька,Івано-Франківська,Рівненська,Тернопільська
високий рівень	[61, і більше)	3	Луганська,м. Київ,Чернівецька

Проведене дослідження інтегральної оцінки факторів регіонального економічного зростання та економічного розвитку показало, що серед регіонів країни не існує чіткої регіональної диспропорції.

Головним факторами економічного зростання для регіонів України в даному випадку були визначені середньої заробітної плати, ВРП, робоча сила, кількість викидів забруднених речовин, доходів й витрат населення. Чинниками, котрі стримують економічний розвиток регіонів країни, виявились ВРП та доходи які значно відстають від лідера м.Київ.

Подальші дослідження факторів регіонального економічного зростання можуть бути спрямовані на удосконалення їхньої структури та виявлення на їх основі інших причин чи ознак, та виникнення питань в диспропорцій економічного ранжирування регіонів країни. [14-15]

2.3 Кластерний аналіз в перспективній оцінці розвитку соціально-економічних показників регіонів України

У програмі STATISTICA реалізовані звичайні методи кластерного аналізу, такі як ієрархічної кластеризації, методи k-середніх, та двухвходового об'єднання.

Дані можуть надходити як у початковому вигляді, так й у вигляді матриці відстаней між об'єктами.

Спостереження і змінні можна кластеризувати, використовуючи різні заходи відстані як евклідова, квадрат евклідова, Чебишева. Так й різні правила об'єднання кластерів (одиначна, повний зв'язок, незважене і зважене попарне середнє по групах і). [16]

Постановка задачі. Вхідний файл даних містить наступну інформацію про регіони України

Середня заробітна плата штатних працівників - перша змінна;

Робоча сила у віці 15 років і старше - друга змінна;

Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу(грн) - третя змінна;

Кількість викидів забруднених речовин, т - четверта змінна;

Доходи населення - п'ята змінна;

Витрати населення - шоста змінна.

Метою даного аналізу є розбиття регіонів України на класи, кожен з яких відповідає певній групі. Кластери, що потрапили в одну групу, характеризуються однаковою величиною соціально-економічного розвитку.

Використання кластер-аналізу для вирішення даного завдання найбільш ефективно. У загальному випадку кластер-аналіз призначений для об'єднання деяких об'єктів в класи (кластери) таким чином, щоб в один клас потрапляли максимально схожі, та об'єкти різних класів максимально відрізнялися один

від одного. Кількісний показник подібності розраховується заданим способом на підставі даних, що характеризують об'єкти.

Масштаб вимірювань. Всі кластерні алгоритми потребують в оцінках відстаней між кластерами або об'єктами, котрі при обчисленні відстані необхідно задати масштаб вимірів.

Оскільки різні виміри використовують абсолютно різні типи шкал, дані необхідно стандартизувати (в меню Дані виберіть пункт стандартизованих), так що кожна змінна буде мати середню 0 і стандартне відхилення 1. [17]

Таблиця зі стандартизованими змінними приведена нижче на рис. 2.13.

Регіони	Середня зароб	Робоча сила у віці 15	Валовий регіональний	Кількість викидів забр	Доходи населення	Витрати населення
2 Вінницька	-0.135719816	0.0135596098	-0.0960249377	-0.0292287965	-0.142509198	-0.230113684
3 Волинська	-0.61805998	-0.889821217	-0.354425728	-0.81651007	-0.609303931	-0.607029581
4 Дніпропетровська	0.765475268	2.4084382	0.785285792	1.62503374	1.63884657	1.37056621
5 Донецька	1.02019702	0.423432329	-0.603363727	-0.161458268	0.412918495	-0.114952926
6 Житомирська	-0.607649587	-0.434571851	-0.261331229	-0.138072391	-0.415658277	-0.402274846
7 Закарпатська	-0.2908831	-0.491515094	-0.689174499	-0.672608468	-0.559704112	-0.511137376
8 Запорізька	0.599980274	0.286116071	0.200166489	0.315715948	0.162855811	0.130390392
9 Івано-Франківська	-0.388819483	-0.296662434	-0.379928859	-0.684224294	-0.391254503	-0.429576756
10 Київська	0.871237604	0.280777642	0.73962631	1.56476364	0.190299693	0.490693154
11 Кіровоградська	-0.613774772	-0.872026454	-0.163434717	-0.56833042	-0.607562778	-0.605764183
12 Луганська	-0.275606453	-1.09624047	-1.20175919	-1.19617744	-0.654721299	-0.857118139
13 Львівська	0.0290730818	1.27046307	-0.114809285	0.429883972	0.544711774	0.68369503
14 Миколаївська	0.366841932	-0.518800398	-0.111520511	-0.481820056	-0.44558952	-0.480010515
15 Одеська	0.0254960222	1.07442409	-0.0630564914	0.66315277	0.589355296	0.874760464
16 Полтавська	0.160044306	-0.187521218	0.966450834	0.833287289	-0.140887807	-0.183217286
17 Рівненська	-0.317423551	-0.569218895	-0.541119139	-0.781275806	-0.518552107	-0.556356163
18 Сумська	-0.470547125	-0.573074427	-0.260443462	-0.42448757	-0.461554692	-0.521548146
19 Тернопільська	-0.723816263	-0.774451834	-0.585729441	-0.810353315	-0.62845661	-0.649286188
20 Харківська	-0.195016692	1.80015387	0.2227642	0.869390598	0.794829733	1.25325811
21 Херсонська	-0.804636022	-0.657302974	-0.462874564	-0.563950923	-0.570114178	-0.509239279
22 Хмельницька	-0.426829524	-0.425081311	-0.328478713	-0.309741814	-0.397316293	-0.37200117
23 Черкаська	-0.485260884	-0.431902637	0.020998923	-0.0538362323	-0.436202036	-0.381453306
24 Чернівецька	-0.819610041	-0.860756437	-0.77522739	-1.07344627	-0.717107996	-0.641952634

Рис. 2.13 – Стандартизовані показники соціального-економічного розвитку регіонів України в програмі STATISTICA

Ієрархічна класифікація

На першому етапі з'ясуємо, формують чи регіони "природні" кластери, які можуть бути осмислені.

Виберемо Кластерний аналіз в меню Аналіз - Багатомірний розвідувальний аналіз для відображення стартовою панелі модуля Кластерний аналіз. У цьому діалозі виберемо Ієрархічна класифікація і натиснемо ОК.

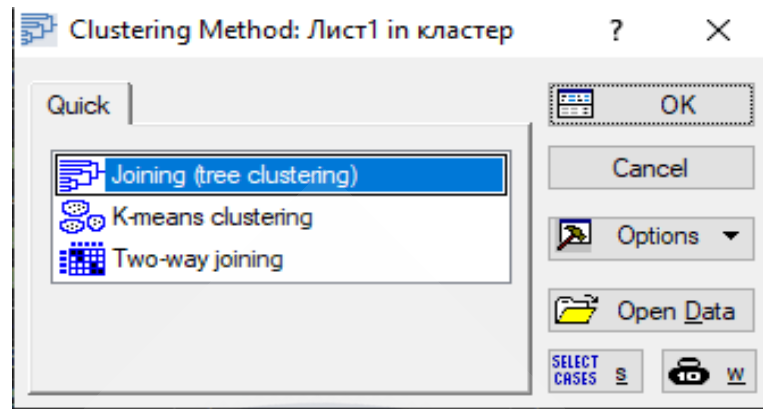

Рис. 2.14 - Ієрархічна класифікація

Метод повного зв'язку визначає відстань між кластерами як найбільша відстань між будь-якими двома об'єктами в різних кластерах. Міра близькості, яка визначається евклідовим відстанню, є геометричним відстанню в n -мірному просторі.

Найбільш важливим результатом, отриманим в результаті деревовидної кластеризації це ієрархічне дерево. Діаграма починається зверху з кожного регіону в своєму власному кластері.

Як бачимо на рис.2.15 більшість регіонів окремо відділилися, утворився групи в Одеській та Львівській, Рівненській та Закарпатській, тріо регіонів в Сумській, Хмельницькій та Житомирських областях, також Чернівецька та Кіровоградська мають спільний групу, Тернопільська та Волинська область.

Ще одним методом кластеризації є метод k -середніх.

Виходячи з візуального представлення результатів, можна зробити припущення, що регіони утворюють вісім природних кластерів. Перевіримо це припущення, розбивши вхідні дані методом k -середніх на 4 кластери, і перевіримо значимість відмінності між отриманими групами.[57-60]

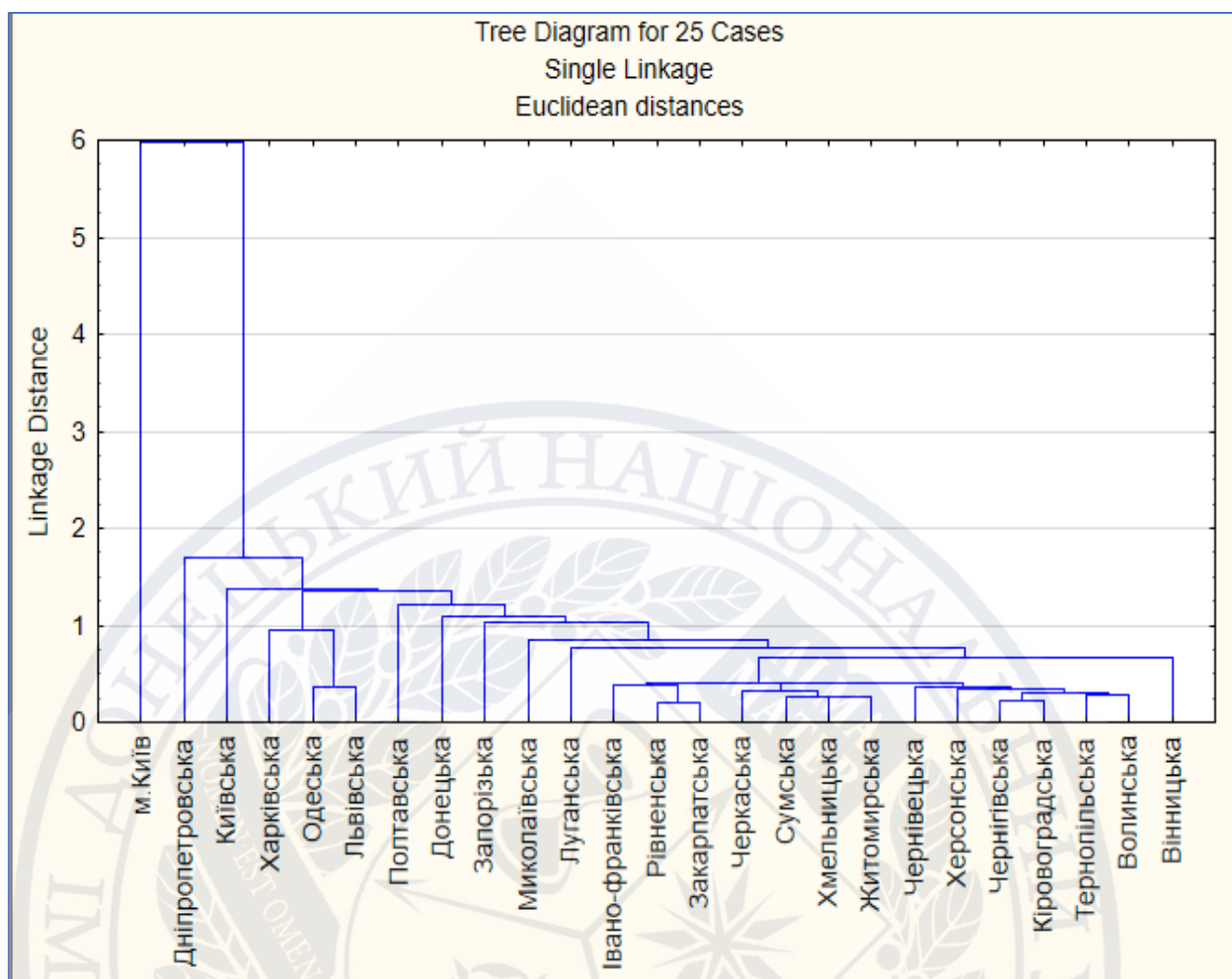

Рис. 2.15 – Кластеризація регіонів України за Ієрархічною класифікацією

У Стартовою панелі модуля кластерний аналіз виберемо кластеризація методом k -середніх.

Метод k -середніх полягає в наступному: обчислення починаються з k випадково обраних спостережень в нашому випадку $k = 4$, які стануть центрами груп, після цього об'єктний склад кластерів змінюється з метою мінімізації мінливості всередині кластерів і максимізації мінливості між кластерами.

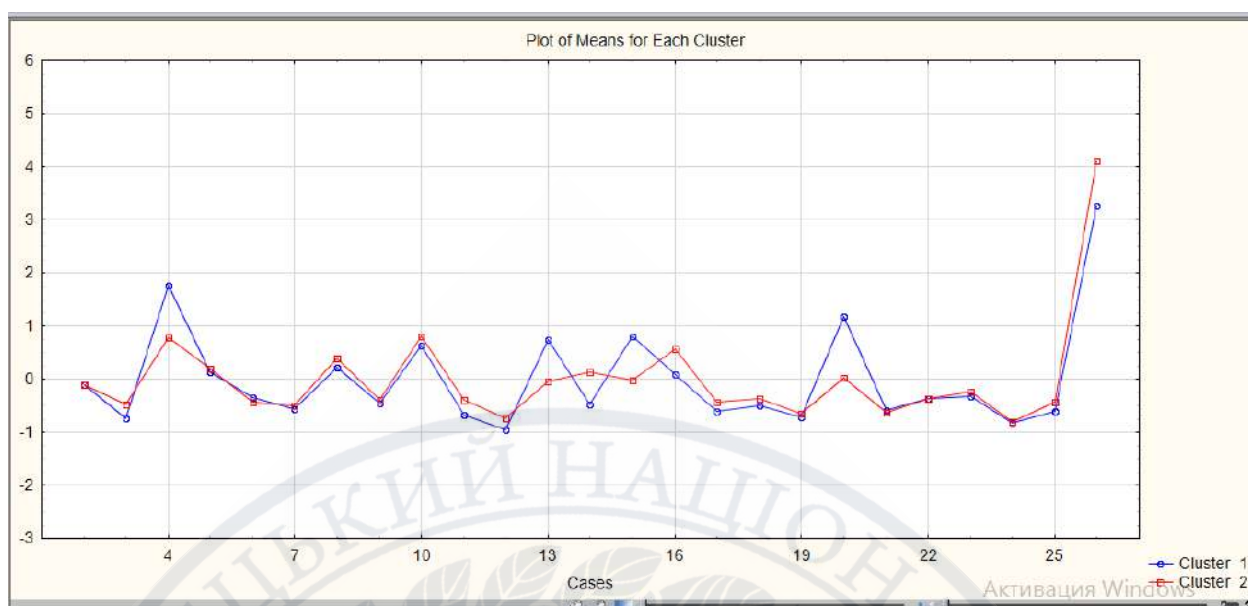

Рис. 2.16 - Кластеризація методом k-середніх(2 кластера)

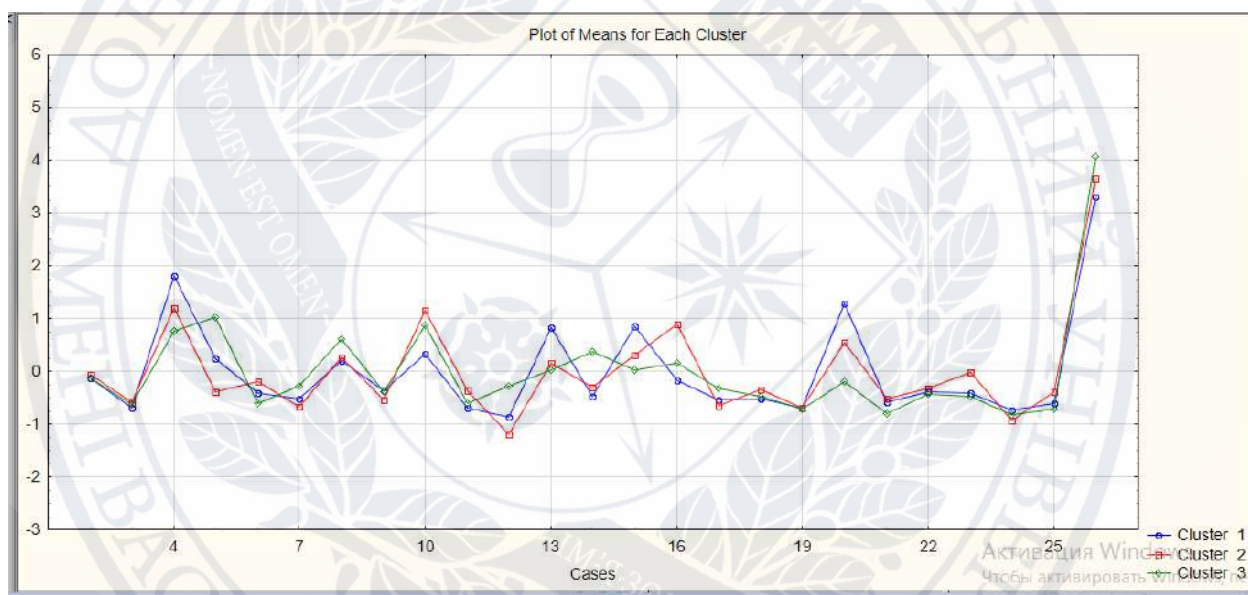

Рис. 2.17 - Кластеризація методом k-середніх(3 кластера)

Кожне наступне спостереження ($K + 1$) відноситься до тієї групи, міра подібності з центром тяжкості якого мінімальна.

Після зміни складу кластера обчислюється новий центр ваги, найчастіше як вектор середніх по кожному параметру. Алгоритм триває до тих пір, поки склад кластерів не перестане змінюватися.

Коли результати класифікації отримані, можна вирахувати середнє значення показників по кожному кластеру, щоб оцінити, наскільки вони різняться між собою.

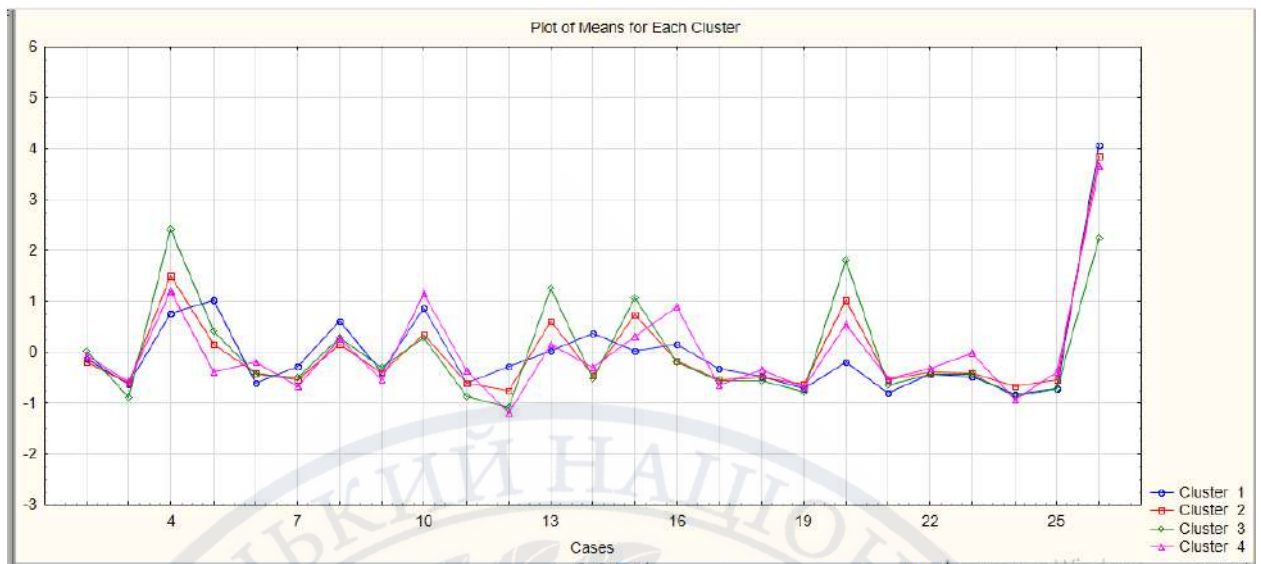

Рис. 2.18 - Кластеризація методом k-середніх(4 кластера)

У вікні Результати методу k-середніх виберемо Дисперсійний аналіз для визначення значущості відмінності між отриманими кластерами.

Variable	Analysis of Variance (Лист1 in кластер)					
	Between SS	df	Within SS	df	F	signif. p
Середня заробітна плата штатних працівників	21,70722	3	2,292782	21	66,2734	0,000000
Робоча сила у віці 15 років і старше	21,62073	3	2,379267	21	63,6100	0,000000
Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу	20,57151	3	3,428492	21	42,0011	0,000000
Кількість викидів забруднених речовин	19,87695	3	4,123047	21	33,7466	0,000000
Доходи населення	22,77681	3	1,223188	21	130,3460	0,000000
Витрати населення	23,10158	3	0,898420	21	179,9949	0,000000

Рис. 2.19 - Дисперсійний аналіз для визначення значущості відмінності між отриманими кластерами

Отже, значення $p < 0.05$, що говорить про значне розходження.

Отже, методи кластерного аналізу належать до так званих багатомірних методів. Методи кластерного аналізу дозволяють розбити досліджувальну сукупність об'єктів на групи об'єктів. [18] Рішення задачі кластеризації принципове неоднозначне, і цьому є декілька причин:

1) Не існує однозначно якнайкращого критерію якості кластеризації. Відомий весь ряд евристичних критеріїв та також ряд алгоритмів, що не мають чітко вираженого критерію проте здійснюють достатньо розумну кластеризацію. Всі вони можуть давати різні результати.

Case No.	Members of Cluster Number 4 (Лист1 in кластер) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 16 cases
	Distance
Вінницька	0,425547
Волинська	0,176318
Житомирська	0,217087
Закарпатська	0,151762
Івано-Франківська	0,146765
Кіровоградська	0,168191
Луганська	0,491615
Миколаївська	0,361132
Рівненська	0,119063
Сумська	0,086174
Тернопільська	0,192886
Херсонська	0,148353
Хмельницька	0,153502
Черкаська	0,288765
Чернівецька	0,328665
Чернігівська	0,165696

Case No.	Members of Cluster Number 1 (Лист1 in кластер) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 1 cases
	Distance
м.Київ	0,00

Case No.	Members of Cluster Number 3 (Лист1 in кластер) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 4 cases
	Distance
Дніпропетровська	0,644420
Львівська	0,347619
Одеська	0,311906
Харківська	0,183992

Case No.	Members of Cluster Number 2 (Лист1 in кластер) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 4 cases
	Distance
Донецька	0,545267
Запорізька	0,149131
Київська	0,456276
Полтавська	0,410320

Рис.2.20 – кластеризовані групи методом k-середніх

- 2) Точне число кластерів, як правило, невідоме перед дослідженням і тому встановлюється відповідно до певного суб'єктивного критерію.
- 3) Результати кластеризації істотно залежить від метрики, вибір якої, також суб'єктивний і визначається експертом.

Висновком можна вважати що кластерний аналіз показав майже однакові результати з інтегральним методом групуючи регіони в подібні групи.

Висновки до розділу 2

За результатами досліджень в другому розділі визначено тенденції соціально-економічного розвитку регіонів України та здійснено оцінку їх потенціалу

Здійснено аналіз загальних тенденцій економічного розвитку регіонів України шляхом узагальнення та формування системи економічних характеристик міжрегіональних диспропорцій із інтегрованих статистичних показників.

Розвинуто науково-методичний інструментарій та систематизовано відповідні показники компаративного аналізу і ранжирування регіонів України у межах певного інтервалу, що дозволило здійснити порівняльну оцінку та рейтингування регіонів за відповідними ознаками та виділити основний показник залежності соціального-економічного розвитку регіонів України.

Отриманий у результаті розрахунків комплексний показник ранжирування регіонів України підтверджує відносний рівень конвергенції соціального розвитку та значну залежність соціального становища у регіонах від впливу факторів державного рівня, зокрема державної соціальної політики.

Загальний стан України перебуває у досить не рівномірній динаміці якщо за основу брати соціально-економічний стан. Показники мають свої спади та підйоми і конкретно говорити що рівень соціально-економічного розвитку України є не стабільним це факт. Тому аналізуючи можна зробити висновок що економічні та соціальні показники відрізняються своєю вагою та впливом на теперішній стан. Зарплата росте, але і ростуть витрати, економіка країни має не переконливий стан на 2019 рік в порівнянні з часами до війни.

Внутрішній стан держави а саме регіони мають характеру ознаку – залежити від конкретного фактору. Тобто в Україні можна виділити один конкретний регіон де рівень соціально-економічного становища є дуже високим це м.Київ. Питання чого саме це місто думаю не виникне. ті можливості як там і вся інфраструктура має вагомий внесок на його ранжирування.

Відносно дивитись інші регіони залежать виключно от соціальних показників які в конкретному місті переважають економічні.

Головним факторами економічного зростання для регіонів України в даному випадку були визначені середньої заробітної плати, ВРП, робоча сила, кількість викидів забруднених речовин, доходів й витрат населення. Чинниками, котрі стримують економічний розвиток регіонів країни, виявились ВРП та доходи.

Щоб підтвердити висновки які були проведені за допомогою інтегральної оцінки, було проведено нормування у програмі STATISTIKA.

Виходячи з візуального представлення результатів, можна зробити припущення, що регіони утворюють вісім природних кластерів за ієрархічною класифікацією.

Методом к-середніх регіони були розбиті на 4 кластера. І в принципі зміни суттєві не відбулись. Кластери мали 2 та 3 рівень по 4 регіона. А лідером як і при трьох раніше досліджених сценаріях був м.Київ.

Полягати що дані результати є дійсними, можна лише тоді, коли взяти за основу дослідження всі фактори, тому судження може бути суб'єктивний і визначається експертом. Загальна оцінка даному дослідженні є на мій погляд правильна так як методологія і розрахунок показників мав показати ранжирування регіонів в зовнішній системі, а сценарії які були підібрані відобразили різноманітність результатів які можна спостерігати.

Досвід соціально-економічного розвитку України демонструє, що реалізація реформ у різних сферах життя відбувається незадовільними темпами. Причинами цього є прорахунки в регіональній політиці держави, істотні недоліки в економічній та законодавчій політиці, відсутність ефективної системи управління економічною безпекою регіонів та концепції її соціально-економічної безпеки. Подолати цей стан пропонується шляхом формування та запровадження сучасної стратегії соціально-економічної безпеки регіонів України, яка б ефективно сприяла зменшенню вірогідності виникнення в них кризових явищ.

З метою підвищення ефективності функціонування регіональної системи економічної безпеки доцільно розглядати її як підсистему соціально-економічної системи регіону.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ РІВНІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ

3.1 Сценарні підходи до виявлення перспективних оцінок у доходах населення України

Прогнозування доходів населення має велике значення для громадян держави так як і державі для формуванні бюджету країни чи видатків, вони повинні бути забезпеченими економічним зростанням для того поліпшення соціально-економічного становища громадян. Для прогнозування доходів застосовані можуть бути застосовані авторегресійні моделі такі як парні, ОЛІМП та ARIMA. Для вибору оптимальної моделі з лагами запізнювання необхідним є порівняння коефіцієнтів кореляції. Якщо для першого лагу він буде більшим, ніж для другого, в такому випадку оптимальною обирається модель з лагом 1. Якщо для другого лагу буде більше, то переходимо до побудови моделі з трирічним лагом і знову порівнюємо коефіцієнти автокореляції. Таку процедуру слід повторювати до знаходження оптимальної моделі. Отже, вихідні дані для побудови моделі представлені у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Динаміка доходів населення України

Роки	Доходи населення України, млн. грн.
2005	381404
2006	472061
2007	623289
2008	845641
2009	894286
2010	1101175
2011	1266753
2012	1457864
2013	1548733
2014	1516768
2015	1772016
2016	2051331
2017	2652082
2018	3209019

Використовуючи MS Excel, побудуємо лінійну авторегресійну модель з однорічним лагом запізнення. Висновки регресії наступні:

ВЫВОД ИТОГОВ

<i>Регрессионная статистика</i>				
Множественный R	0,985			
R-квадрат	0,971			
Нормированный				
R-квадрат	0,968			
Стандартная				
ошибка	140744			
Наблюдения	13			
<i>Дисперсионный анализ</i>				
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>
Регрессия	1	7,25E+12	7,25E+12	365,7843
Остаток	11	2,18E+11	1,98E+10	
Итого	12	7,46E+12		
	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t- статистика</i>	<i>P- Значение</i>
Y-пересечение	-21357,2	88286,6	-0,242	0,813
Переменная X 1	1,19	0,0621	19,1	0,0000

ВЫВОД ОСТАТКА

<i>Наблюдение</i>	<i>Предсказанное Y</i>	<i>Остатки</i>
1	431465,1	40595,9
2	539097,7	84191,3
3	718643,3	126997,7
4	982630,9	-88344,9
5	1040384,7	60790,3
6	1286013,9	-19260,9
7	1482596,6	-24732,6
8	1709493,3	-160760,3

9	1817377,6	-300609,6
10	1779427,1	-7411,1
11	2082470,6	-31139,6
12	2414087,6	237994,4
13	3127329,8	81689,4

Перевіримо гіпотезу про наявність автокореляції за допомогою критерія Стьюдента:

$$t_{\text{розрах}} = 19,1$$

$$t_{\text{табл}} = \left\{ \begin{array}{l} \alpha = 0,05 \\ V = n - l - 2 = 11 \end{array} \right\} = 2,2$$

Оскільки розрахунковий критерій більше табличного, то гіпотеза про наявність автокореляції підтверджується.

Коефіцієнт автокореляції для моделі з лагом 1 складає 0,985.

Висновки для моделі з лагом 2:

ВЫВОД ИТОГОВ

Регрессионная статистика				
Множественный R	0,947			
R-квадрат	0,897			
Нормированный R-квадрат	0,886			
Стандартная ошибка	255864			
Наблюдения	12			
Дисперсионный анализ				
	df	SS	MS	F
Регрессия	1	5,68E+12	5,68E+12	86,8
Остаток	10	6,55E+11	6,55E+10	
Итого	11	6,33E+12		
	Коэффициенты	Стандартная ошибка	t- статистика	P- Значение
Y-пересечение	3795,9	184470	0,021	0,984
Переменная X 1	1,36	0,146	9,314	3E-06

ВЫВОД ОСТАТКА

<i>Наблюдение</i>	<i>Предсказанное</i>	
	<i>Y</i>	<i>Остатки</i>
1	521049,1	102239,9
2	643996,5	201644,5
3	849089,2	45196,8
4	1150639,0	-49464,0
5	1216610,5	50142,5
6	1497189,6	-39325,6
7	1721743,5	-173010,5
8	1980924,8	-464156,8
9	2104159,7	-332143,7
10	2060809,3	-9478,3
11	2406972,0	245110,0
12	2785774,0	423245,2

Коефіцієнт автокореляції для моделі з лагом 2 складає 0,947, що менше, ніж в моделі з лагом 1. Тому оптимальною парною залежністю вважатимемо модель з лагом 1:

$$\hat{y}_{y_{t-1}} = -21357,2 + 1,19y_{t-1}$$

Модель є статистично достовірною, оскільки розрахунковий критерій Фішера (366) більше табличного (4,84) при ступені надійності 0,05. Відносна помилка апроксимації складає 7,6%, що свідчить про статистичну точність моделі.

Прогнозування за авторегресійною моделлю відбувається таким чином: у модель для прогнозованого року підставляється значення попереднього року. Довірчі інтервали розраховані за формулою:

$$ДІ \in [y_{\text{прогн}} \pm t_{\alpha} S_{\varepsilon}],$$

$$\text{Де } t_{\alpha} = \left\{ \begin{matrix} 0,05 \\ 11 \end{matrix} \right\} = 2,2$$

$S_{\varepsilon} = 140744$ – стандартна помилка моделі.

Відповідно, маємо наступний прогноз за парною авторегресійною моделлю (рис. 3.1).

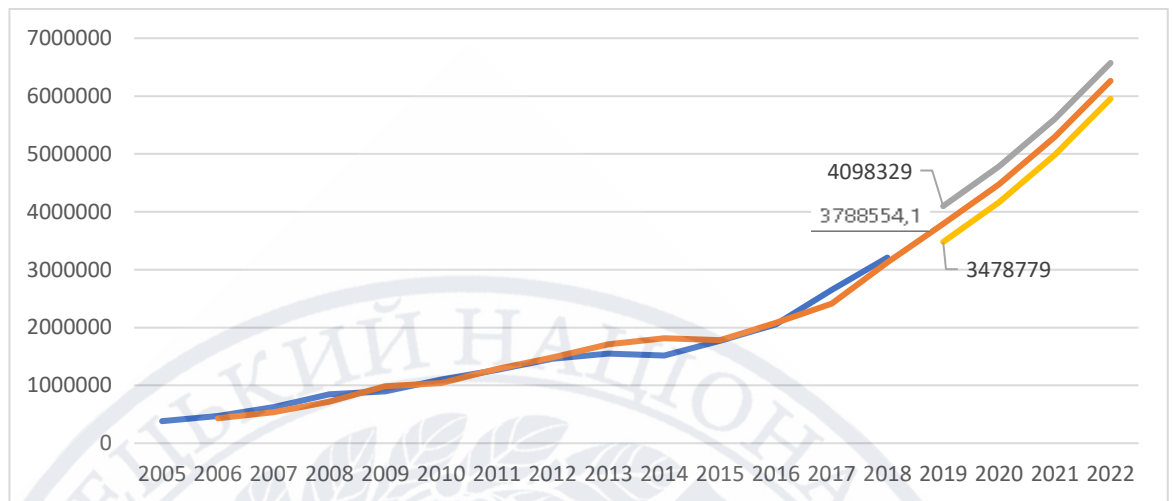

Рис. 3.1. Прогноз доходів населення України за парною авторегресійною моделлю, млн. грн.

Можна зробити висновок що реальне значення 2019 р. а саме 3699300,0 млрд.грн стоїть у межах прогнозного та має не велику розбіжність з розрахунковою парною авторегресійною моделлю 3788554,1млрд.грн.

Моделі Бокса-Дженкінса і ОЛІМП реалізовані за допомогою статистичної програми BPStat.

Висновки за моделлю Бокса-Дженкінса:

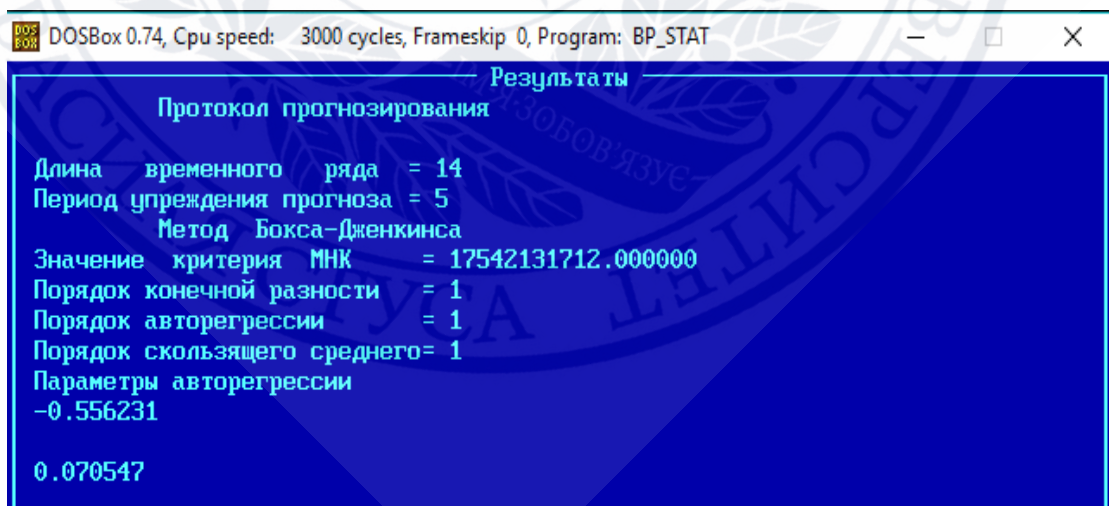

Таблица остатков

N	Эмпирическое значение	Рассчетное значение	Ошибка абсолютная	Ошибка относительная
1	+623289.00	+601262.75	+22026.25	+0.04
2	+845641.00	+862601.12	-16960.12	-0.02
3	+894286.00	+695227.38	+199058.62	+0.22
4	+1101175.00	+1172221.12	-71046.12	-0.06
5	+1266753.00	+1189412.75	+77340.25	+0.06
6	+1457864.00	+1439503.50	+18360.50	+0.01
7	+1548733.00	+1411767.38	+136965.62	+0.09
8	+1516768.00	+1321093.38	+195674.62	+0.13
9	+1772016.00	+1936020.12	-164004.12	-0.09
10	+2051331.00	+2054271.12	-2940.12	-0.00
11	+2652082.00	+2974434.00	-322352.00	-0.12
12	+3209019.00	+3286230.75	-77211.75	-0.02

Характеристики остатков

Среднее значение..... -424.031
 Оценка дисперсии..... 20465646590.701
 Средний модуль остатков..... 108661.677
 Относительная ошибка аппроксимации... 0.073
 Критерий Дарбина-Уотсона..... 1.961
 Коэффициент детерминации..... 0.961
 F – значение (n1 = 1, n2 = 10)... 247.915

N	Прогноз	Нижняя граница	Верхняя граница
1	3647079.750000	3437607.578125	3856551.921875
2	4013570.500000	3804095.968750	4223045.031250
3	4340252.000000	4130777.156250	4549726.843750
4	4644790.500000	4435315.656250	4854265.343750
5	4937012.000000	4727537.156250	5146486.843750

Як видно, за формальними критеріям модель Бокса-Дженкінса (ARIMA) поступається парній авторегресійній моделі.

Висновки за моделлю ОЛІМП:

Результаты

Протокол прогнозирования

Длина временного ряда = 14
 Период упреждения прогноза = 5
 Метод ОЛИМП
 Значение критерия МНК = 23754473472.000000
 Порядок авторегрессии = 2
 Порядок скользящего среднего = 1
 Параметры авторегрессии
 -0.595057 -0.695707
 Параметры скользящего среднего
 0.079839

Таблица остатков

№	Эмпирическое значение	Расчетное значение	Ошибка абсолютная	Ошибка относительная
1	+623289.00	+733184.88	-109895.88	-0.18
2	+845641.00	+1016055.00	-170414.00	-0.20
3	+894286.00	+870991.00	+23295.00	+0.03
4	+1101175.00	+1116596.25	-15421.25	-0.01
5	+1266753.00	+1287707.75	-20954.75	-0.02
6	+1457864.00	+1427025.62	+30838.38	+0.02
7	+1548733.00	+1383983.25	+164749.75	+0.11
8	+1516768.00	+1143715.12	+373052.88	+0.25
9	+1772016.00	+1626644.50	+145371.50	+0.08
10	+2051331.00	+2037448.00	+13883.00	+0.01
11	+2652082.00	+2884666.25	-232584.25	-0.09
12	+3209019.00	+3427060.25	-218041.25	-0.07

Характеристики остатков

Среднее значение.....	-1343.406
Оценка дисперсии.....	27711742931.021
Средний модуль остатков.....	126541.823
Относительная ошибка аппроксимации...	0.088
Критерий Дарбина-Уотсона.....	0.712
Коэффициент детерминации.....	0.947
F - значение (n1 = 1, n2 = 10)...	180.464

№	Прогноз	Нижняя граница	Верхняя граница
1	3739172.250000	3499745.125000	3978599.375000
2	4424700.000000	4185272.515625	4664127.484375
3	5201459.000000	4962031.046875	5440886.953125
4	6140600.500000	5901172.546875	6380028.453125
5	7239839.500000	7000411.546875	7479267.453125

Як видно, ОЛІМП поступається і парній авторегресійній моделі, і моделі Бокса-Дженкінса за формальними критеріями апроксимації. Тому можна сказати, що найбільш оптимальною серед авторегресійних моделей є парна модель.

Таким чином, апробовані авторегресійні моделі дали змогу визначити оптимальний прогноз доходів населення України. Так, очікується, що доходи у 2019 р. будуть у межах від 3478779 млн. грн до 4098329 млн. грн, а до 2022 р. доходи зростуть до позначки від 5953581 млн. грн до 6573131 млн. грн.

3.2 Кореляційно-регресійний аналіз доходів населення України

Кореляційно-регресійний аналіз дає можливість виявити фактори, які мають вплив на результативний показник. У даному дослідженні у якості результату беремо доходи населення України. На стадії апіорного аналізу були виділені наступні фактори, які впливають на доходи населення: індекс

споживчих цін, кількість безробітного населення, кількість зайнятого населення, номінальна середньомісячна заробітна плата, ВВП на душу населення, імпорт товарів та послуг, експорт товарів та послуг, валовий зовнішній борг, офіційні міжнародні резерви, прожитковий мінімум, населення загалом, курс долара до гривні.

У дослідженні кореляційно-регресійний аналіз побудований на основі динамічних рядів за період 2009-2018 рр. Оскільки кореляційно-регресійний аналіз проведений у динаміці, то у якості фактору також слід ввести фактор часу (t). Вихідні дані для аналізу наведені у табл.3.2 та табл. 3.3 .

Таблиця 3.2

Динаміка доходів населення України та факторів, які на них впливають

Роки	Доходи населення України, млн. грн.	Індекс споживчих цін, % (x ₁)	Безробітне населення, % до ЕАН (15-70 р.) (x ₂)	Зайняте населення, % до ЕАН (15-70 р.) (x ₃)	номінальна середньомісячна заробітна плата ,грн(x ₄)	ВВП на душу населення (долар США відповідно до курсу у певний період)(x ₅)	Імпорт товарів та послуг (% ВВП)(x ₆)
2009	894286	115,9	8,80	64,70	1906	2543,00	45,95
2010	1101175	109,4	8,20	65,50	2250	2965,14	51,09
2011	1266753	108,0	8,00	66,30	2648	3569,76	56,43
2012	1457864	100,6	7,60	66,90	3041	3855,42	56,37
2013	1548733	99,7	7,30	67,30	3282	4029,72	52,19
2014	1516768	112,1	9,30	64,50	3480	3104,66	52,10
2015	1772016,	148,7	9,10	64,70	4195	2124,66	55,21
2016	2051331	113,9	9,30	64,20	5183	2187,73	56,22
2017	2652082	114,4	9,50	64,50	7104	2640,68	55,70
2018	3209019	110,9	8,80	66,10	8865	3095,17	53,81

Кореляція передбачає під собою виявлення тісноти зв'язку між факторами, тому перед побудовою кореляційно-регресійної моделі розрахуємо парні коефіцієнти кореляції, які вказують напрям і тісноту зв'язку (табл. 3.4).

Таблиця 3.3

Динаміка доходів населення України та факторів, які на них впливають

Роки	Експорт товарів та послуг (% ВВП)(x7)	Валовий зовнішній борг (млн. грн.)(x8)	Офіційні міжнародні резерви (млн. грн.)(x9)	Прожитковий мінімум (грн.)(x10)	Населення, загалом(x11)	Курс долара (x12)	Фактор часу (t)(x13)
2009	43,91	806488,8	206739	701,00	46143,7	7,80	1,00
2010	47,05	927009,7	273150,4	875,00	45962,9	7,90	2,00
2011	49,82	1009888	254356,8	953,00	45778,5	8,00	3,00
2012	47,72	1107533	201278	1095,00	45633,6	8,20	4,00
2013	42,96	1165048	167408,8	1108,00	45553	8,20	5,00
2014	48,59	1503065	89646,63	1176,00	45426,2	11,90	6,00
2015	52,60	2588292	289939,8	1330,00	42928,9	21,80	7,00
2016	49,30	2906061	397806,1	1544,00	42760,5	25,60	8,00
2017	48,01	3124290	48465,12	1700,00	42584,5	26,80	9,00
2018	45,21	3143054	570479,8	1853,00	42386,4	27,40	10,00

Джерело[19]

Таблиця 3.4

Парні коефіцієнти кореляції

Показники	Доходи населення України, млн. грн.
Доходи населення України, млн. грн.	1,00
Індекс споживчих цін, % (x1)	-0,043
Безробітне населення, % до ЕАН (15-70 р.) (x2)	0,259
Зайняте населення, % до ЕАН (15-70 р.) (x3)	0,221
Номінальна середньомісячна заробітна плата ,грн(x4)	0,988
ВВП на душу населення (долар США відповідно до курсу у певний період)(x5)	0,112
Імпорт товарів та послуг (% ВВП)(x6)	0,126
Експорт товарів та послуг (% ВВП)(x7)	-0,291
Валовий зовнішній борг (млн. грн.)(x8)	0,883
Офіційні міжнародні резерви (млн. грн.)(x9)	0,616
Прожитковий мінімум (грн.)(x10)	0,982
Населення, загалом(x11)	-0,897
Курс долара (x12)	0,860
Фактор часу (t)(x13)	0,953

Можна побачити, що фактори, номінальної середньомісячної заробітна плати, валового зовнішнього боргу, прожиткового мінімуму, курсу долара та фактору часу позитивно впливають на доходи населення, при чому достатньо сильно. Це означає, що показники які мають найбільшу кореляцію номінальної середньомісячної заробітна плата, прожитковий мінімум, курс долара та фактор часу будуть включені у модель. За парними коефіцієнтами кореляції між факторами можна сказати, що мультиколінеарності немає.[66-70]

Отже, переходячи до побудови множинної кореляційно-регресійної моделі, слід зазначити, що вибір оптимальної здійснювався на основі порівняння множинного коефіцієнта кореляції, коефіцієнта детермінації, критерія Фішера, відносної помилки апроксимації та критерія МНК. Разом з тим, розраховувалися моделі: лінійна, квадратична, степенева.

Серед запропонованих кореляційно-регресійних моделей обрано лінійну:

$$\hat{y}_{x_i} = 124751,9 + 128,3x_1 + 644,2x_2 - 3203,7x_3 - 2668,3t$$

Висновки регресії такі:

ВЫВОД ИТОГОВ

Регрессионная статистика

Множественный R	0,993066
R-квадрат	0,98618
Нормированный R-квадрат	0,976967
Стандартная ошибка	123769,9
Наблюдения	11

Дисперсионный анализ

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>
Регрессия	4	6,55893E+12	1,63973E+12	107,0393543
Остаток	6	91913878739	15318979790	
Итого	10	6,65085E+12		

	Коэффициенты	Стандартная ошибка	t- статистика	P-Значение
Y-пересечение	124751,9	618231,502	0,201788315	0,846749844
Переменная X 1	178,2919	76,51428411	2,330178154	0,058626436
Переменная X 2	644,2053	1127,407118	0,571404332	0,588474169
Переменная X 3	3203,743	10836,93766	0,295631766	0,777475553
Переменная X 4	2668,338	91058,07742	0,029303694	0,977572777

ВЫВОД ОСТАТКА

Наблюдение	Предсказанное Y	Остатки
1	943821,7	-49535,73619
2	1120235	-19059,59081
3	1244431	22321,50111
4	1409286	48577,53839
5	1463298	85435,18022
6	1556928	-40159,76695
7	1817999	-45983,49679
8	2146854	-95523,4052
9	2596362	55719,97116
10	3013488	195530,9154
11	3406053	-157323,1103

Модель є достовірною ($F_{\text{розн}}(107) > F_{\alpha}(2,28)$), фактори, включені в модель, на 98,6% впливають на рівень доходів. Доходи населення і розрахунки за моделлю наведені на рис. 3.2.

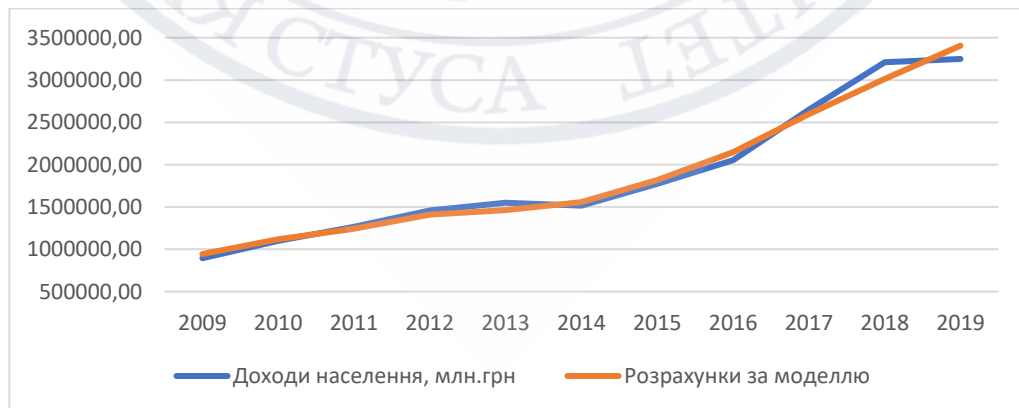

Рис 3.2 - Динаміка доходів населення України та кореляційно-регресійна модель факторів впливу

Висновки до розділу 3

В умовах сучасної невизначеності та соціально-економічної нестабільності, кризової ситуації в економіці та державі, несприятливого впливу глобальних змін у світовій економіці, четвертої індустріальної революції та пандемії Covid-19 зростає актуальність постійного моніторингу та аналізу соціально-економічних умов життя населення України.

Рівень та якість життя людей великою мірою визначаються доходами, які вони отримують у процесі свого трудового життя. Гідна оплата праці є необхідною умовою розвитку трудового потенціалу та побудови соціально орієнтованої ринкової економіки, найважливішим аспектом ефективного функціонування ринку праці країни, що вимагає створення механізму державного регулювання доходів громадян та вжиття низки таких заходів:

- впровадження ефективних систем оплати праці;
- оновлення методів формування фондів оплати праці;
- реформування системи встановлення прожиткового мінімуму;
- підвищення ролі держави у виконанні соціальних гарантій;
- соціальна інтеграція бідного населення

Прогнозування доходів населення має велике значення для громадян держави так як і державі для формуванні бюджету країни чи видатків, вони повинні бути забезпеченими економічним зростанням для того поліпшення соціально-економічного становища громадян.

Для прогнозування доходів застосовані можуть бути застосовані авторегресійні моделі такі як парні, ОЛІМП та ARIMA. Проведене дослідження одного з головних факторів добробуту на соціально-економічному рівні - доходу населення дало наступні результати:

- 1) Що серед запропонованих моделей найбільше підійшла парна авторегресійна модель яка мала найбільший коефіцієнт детермінації

2) Можна зробити висновок що реальне значення 2019 р. а саме 3699300,0 млрд.грн стоїть у межах прогнозного та має не велику розбіжність з розрахунковою парною авторегресійною моделлю 3788554,1млрд.грн.

3) Серед 13 показників був проведений кореляційно-регресійний аналіз який дав змогу виявити які фактори мають вплив на результативний показник. Можна побачити, що фактори:

- номінальної середньомісячної заробітна плати,
- валового зовнішнього боргу, прожиткового мінімуму,
- курсу долара
- фактору часу

Позитивно впливають на доходи населення, при чому достатньо сильно для включення її в модель.

4) Побудована регресійна модель є досить ефективним інструментом факторного аналізу доходів населення. Такі результати розрахунків довели, що зростання доходів спричинене підвищенням номінальної середньомісячної заробітна плати, валового зовнішнього боргу, прожиткового мінімуму, курсу долара та фактору часу.

Можна сказати, що номінальні доходи знецінені і потребують перегляду з боку держави для підвищення якості життя населення.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній магістерській роботі здійснено на оновлених засадах теоретико-методичне обґрунтування актуальної наукової проблеми розвитку соціально-економічного стану України. У процесі дослідження сформовано кілька висновків теоретичного, методичного та прикладного характеру, а саме:

1. Визначено, що соціально-економічний розвиток враховує суспільні занепокоєння у розвитку соціальної політики та економічних ініціатив. Кінцевою метою такого розвитку є досягнення сталого поліпшення добробуту окремих осіб, груп, сім'ї, спільноти та суспільства в цілому, передбачає стійке зростання економічного рівня життя населення країни, що зазвичай здійснюється за рахунок збільшення запасів фізичного і людського капіталу і, таким чином, поліпшення його технологій.

2. Досліджено, що соціально-економічний розвиток вимірюється такими показниками, як ВВП, доходами та витратами населення, імпортом та експортом товарів та послуг, рівень зайнятості, обсягом будівельних, промислових та сільськогосподарської продукції, пасажиро та вантажо перевезенням, за методологією ІЛР такими показниками як ВНД на душу населення, тривалість життя, рівень освіти. Можуть також розглядаються також зміни в менш відчутних факторах, такі як особиста гідність, свобода об'єднання, особиста безпека і свобода від страху перед фізичною шкодою, а також ступінь участі в громадянському суспільстві. Причинами соціально-економічних наслідків є, наприклад, виникнення нових технологій, зміни в законодавстві, зміни у фізичному середовищі та екологічні зміни.

3. На підставі проведеного дослідження особливостей розвитку процесів соціалізації в умовах трансформації економіки регіонів на сучасному етапі розвитку України та систематизації теоретичних

концепції виділено основні типи рівня регіонів (дуже низький, низький, помірний та високий), визначено їх ключові риси, переваги та недоліки.

Рівень соціально-економічного розвитку України характерний під дією зовнішніх та внутрішніх факторів. Основним зовнішнім фактором негативного впливу є ведення війни на території держави серед внутрішніх можна виділити в першу чергу відсутність комплексного підходу уряду до вдосконалення макроекономічних показників. Як результат, є різке падіння ВВП, погіршується можливий рівень інвестиційний, прискорюється інфляція. Тотальна корупція та невідповідні умови ведення бізнесу призводять до відтоку інвестицій, міграції трудових ресурсів за кордоном.

Природно-ресурсний потенціал та сприятливе геополітичне положення забезпечують високий рівень соціально-економічного розвитку України. Вирішальну роль у цьому повинна відігравати правильна державна політика, яка передбачає: проведення системних реформ таких як інституціональної та структурної трансформації; макроекономічна стабілізація у вигляді фіскальної, грошової та цінової політики; сприяння розвитку інновацій та інвестицій; впровадження високих соціальних рівнів життя населення; Європейська інтеграція та членство в Європейському Союзі.

Говорячи окремо про регіони України проводячи дослідження можна сказати що рівень регіонів за соціально-економічним розвитком є на низькому рівні, кількість регіонів які можна віднести до високорозвинених доволі не багато, орієнтуючись тільки на показниках що були в роботі можна зробити висновок що, на даний час кількість факторів які впливають на регіони стає ще більше і доволі важко стає характеризувати основні показники соціально-економічного розвитку. На мій погляд, метод кластеризації показав дійсну ситуацію яка є зараз на території України.

Одним із показників соціально-економічного розвитку є дохід населення і саме у визначені прогнозу на 2019 рік результат був в межах прогнозу авторегресійної моделі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воронкова В.Г. Регіонально-адміністративний менеджмент: навчальний посібник. за ред. В.Г. Воронкової. Київ. Видавничий дім «Професіонал». 2010. 352 с.
2. Удотова Л.Ф. Соціальна статистика. Підручник: - К: КНЕУ, 2002
3. Вітковська, К. В. Статистична оцінка впливу факторів на рівень бідності / К. В. Вітковська // Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць. – Київ: НДЕІ, 2015. - № 3. – С. 202–205.
4. Соціальна статистика. Підручник / Під. ред. І. І. Елісеевой.- М: Фінанси і статистика, 2000..
5. Уманець Т.В., Пігарєв Ю.Б. Статистика. Навчальний посібник. - К: Вікар, 2003
6. Дейнеко Л. Сталість соціально-економічного розвитку за умов суспільних трансформацій/ Л.Дейнеко, Є.Хлобистов// Регіональна економіка. — 2005.- №4.- С. 22-30;
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/content/2019-human-development-index-ranking>
8. Державна служба статистики України [Електронний ресурс].- Режим доступу <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Світовий банк [Електронний ресурс].- Режим доступу <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>
10. Статистичні показники [Електронний ресурс].- Режим доступу <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/>
11. ООН: Близько 60% українців живуть за межею бідності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pravda.com.ua/news/2017/03/30/7139761/.
12. Оцінювання диференціації доходів населення України з урахуванням їх тіньової компоненти / Г. М. Юрчик, Н. М. Самолук // Демографія та соціальна економіка. - 2016. - № 3. - С. 133-144

13. Практикум зі статистики: Навчальний посібник / А.В. Сидорова , Г.В. Анісімова, Л.О. Масич, Л.Л. Шамілева та інші. - Донецьк: Каштан, 2014. – 284 с. (вид. 2-ге, перероб. та доповн.).

14. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики України; За ред. Л. М. Черенько. – К.: ТОВ —Видавництво —Консультант, 2006. – 428 с.

15. Самотоєнкова, О. В. Соціальна статистика : навчальний посібник / О. В. Самотоєнкова, Ю. О. Ольвінська. - Одеса: ОДЕУ, 2009. – 102 с.

16. Кластеризация [Електрон. ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.machinelearning.ru/wiki/index.php?title=Кластеризация>

17. Котов А., Красильников Н. Кластеризация данных. 2006. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://logic.pdmi.ras.ru/~yura/internet/02ia-seminar-note.pdf>

18. Методы кластерного анализа. Иерархические методы [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://www.intuit.ru/studies/courses/6/6/lecture/182>

19. Жаліло Я. Белінська Я. Особливості соціально-економічного розвитку України в 2004 першій половині 2005 р. // Україна: Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки 2005. — К.: Знання України, 2006. — С. 22 -36;

20. Бібік Н.В. Моделі регіонального розвитку: теоретичні аспекти й особливості використання. Вісник ДонДУЕТ. № 4 (44). 2009. С. 9 – 13.

21. Бурдун А. В. Цілі та критерії соціально-економічного розвитку регіону. Державне будівництво. 2008. № 1. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_1_37

22. Дем'яненко І. В. Інвестиційно-інноваційний чинник економічного зростання. Актуальні проблеми економіки. 2007. №11. С. 3-11

23. Балабанов Г.В. Трансформація структури господарства України. Регіональний аспект. Київ, 2003. 341 с.

24. Офіційний сайт Головного управління статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

25. Бібік Н.В. Моделі регіонального розвитку: теоретичні аспекти й особливості використання. Вісник ДонДУЕТ. № 4 (44). 2009. С. 9 – 13.

26. Книш Я. В. Генезис сутності та змісту поняття "регіон" як економічної категорії. Ефективна економіка. 2011. № 11. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_11_43.

27. Воронкова В.Г. Регіонально-адміністративний менеджмент: навчальний посібник. за ред. В.Г. Воронкової. Київ. Видавничий дім «Професіонал». 2010. 352 с.

28. Маниліч М.І. Трансформація регіонального економічного механізму: [монографія]. Чернівці. Книги-XXI. 2004. 164 с. 12-14 с.

29. Матвієнко Р. О. Економічна система та її роль в організації регіонального простору: специфіка та елементи. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 5. С. 152-155.

30. Ульянченко О.В.. Продовольча безпека – основа національної безпеки держави. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://humanright.org.ua/blogs/prodovolcha_bezpeka.

31. Томарева-Патлахова В. В. Моделі регіонального розвитку в контексті економічних реформ. Держава та регіони. Сер. Економіка та підприємництво. 2013. № 1. С. 76-80. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2013_1_17

32. Чечель О. М. Державне регулювання забезпечення продовольчої безпеки. Економіка АПК. 2000. № 8. С. 73–76

33. Береговий В.К. Проблеми продовольчої безпеки України Економіка АПК. 2011. №5. С. 71-78

34. Германенко Л. М. Продовольча забезпеченість регіону як передумова національної продовольчої безпеки. Вісник Східноєвропейського

університету економіки і менеджменту. Серія: Економіка і менеджмент. 2015. № 1. С. 20-27

35. Єрмакова О.А. Прометей. Трансформація та перспективи розвитку територіальних систем. 2014. № 2(44)-с.76-82

36. Методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку». Міністерство економіки та з питань Європейської інтеграції. Київ, 2002. 15 с

37. Осипов В.М.. Пріоритети соціально-економічного розвитку українського Причорномор'я в контексті новітньої регіональної політики. Прометей. Трансформація та перспективи розвитку територіальних систем. 2014. № 2(44). С.76-82

38. Жаворонкова Г. В., Стратегічне управління розвитком регіону. Проблеми екологічної біотехнології. 2010. № 1. 26-31 с.

39. Абрам'юк І. Демократія участі: механізми громадської участі на місцевому, регіональному та національному рівнях. Матеріали до базового навчання кандидатів на участь у мережі Регіонет. Київ, 2014. 50 с;

40. Єрмакова О. А. Партнерство розвитку території як інструмент підвищення ефективності використання соціального капіталу в регіоні. Економічні інновації. 2012. № 51. С. 126–136.

41. Козловський С.В. Інструменти продовольчої безпеки та соціального захисту населення в умовах кризових явищ економік світу Кримський економічний вісник. 2012. 1(01) грудень. Частина 1 С.266 – 269

42. Агєєв О. Шляхи інтеграції України в транспортну систему Європи. Урядовий кур'єр. 2005. № 71. С.14.,

43. Шишмарьова О. О. Кластери в економіці України. торг.-екон. ін-т КНТЕУ. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://intkonf.org/shishmarova-oo-klasteri-v-ekonomitsi-ukrayini/>

44. Вектори розвитку вітчизняного автомобільного транспорту. Урядовий кур'єр. 2005. № 62. С.8.

45. Тимофієва С.Б. Конкурентні переваги регіону та вплив на них параметрів регіональної інфраструктури. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. № 9. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського. С.512-515. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-9-2016>

46. Романко О.П. поняття конкурентоспроможності регіону та його ознаки. Ефективна економіка: Електронне наукове фахове видання. 2015. № 3. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3869>

47. Панухник О. В. Методичне забезпечення стратегічного планування в регіонах України. Актуальні Проблеми Економіки. 2011. № 1(91). С. 152 –157.

48. Степанова К. В. Українське Причорномор'я в системі єврорегіонального співробітництва. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр. ДУ "Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України". відп. ред. В. С. Кравців. Львів, 2016. Вип. 3(119). С. 135-139.

49. Городиський Т.І., Мухачь С.О. Аналіз переваг та передумов творення кластера в регіоні. Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. Львів: РВВ НЛТУ України. 2016. Вип. 26.4. 416 с.

50. Cross-Border Cooperation (CBC) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.enpiinfo.eu/maineast.php?id=322&id_type=10

51. Горняк О. В. Оцінка продовольчої безпеки держави на регіональному рівні. Вісник Одеського національного університету. Економіка. 2016. Т. 21. 10(52). С.17-21

52.Семенов В.Ф. Регіональна економіка: Навчальний посібник. Київ, МП» Леся», 2008. 595с.

53.Джаман М. О. Теорія економіки регіонів [текст] : навч. посіб. Київ. «Центр учбової літератури», 2014. 384 с., с. 145-146

54.Статистичний збірник “Валовий регіональний продукт у 2018 році” За редакцією І. М. Нікітіної. Київ 2019, 159с.

55.Територіальний розвиток і регіональна політика в Україні: Виклики та пріоритети України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; наук. редактор В. С. Кравців. Львів, 2018. 157 с.

56.Статистичні публікації. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/ Arch_zor_zb.htm

57.Рейтинг регіонів по виробництву продукції сільського господарства. Сайт Мінагрополітики. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/monitoring?nid=18796>

58.Кириленко В.І. Соціалізація національної економічної політики в сучасних умовах. Соціально-трудові відносини: теорія та практика. 2015. № 1. - С. 84-89., с. 85.

59.Манн Н.В. Ключова спрямованість розвитку регіонального менеджменту – процеси соціалізації. ДонДУУ: Менеджер. 2014. № 1 (67) . С. 143-149.

60.Соціальний звіт за 2018 рік. Міністерство соціальної політики України. Київ, 2019р.

61.Вишневецький О.С. Формування соціально орієнтованої економіки України на основі державної структурної політики. автореферат дис.к.е.н.за спеціальністю 08.00.03 Економіка та управління національним господарством. Київ,2014.

62. Індекс здоров'я. Україна 2018.URL: http://health-index.com.ua/zvit_index_2018_ukr.pdf

63.Заїка Ю.Б. Оцінка бідності населення за окремими регіонами / Ю.Б. Заїка, К.В. Вітковська. Збірник наукових студентських праць «Статистика-інструмент соціально-економічних досліджень»: ОНЕУ. 2018. Випуск4 (Частина 1) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7013/1.PDF>

64.Жук О. Б., Гупало О. Г. Формування системи соціального захисту населення в Україні та напрями її вдосконалення. Вісник Львівської комерційної академії. Серія «Економічна». 2015. Вип. 49. С. 110–115

65.Возняк Г. В. Структурна диференціація економічного розвитку регіонів України. Вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». Випуск 2(34), 2011. С. 11-16.

66.Зибарева О.В. ІНДИКАТОРИ ТА НАСЛІДКИ ДЕВІАНТНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ. Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону: Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції. В 2-х томах. Т.2. Красноармійськ: КП ДонНТУ, 2011. 363 с., с. 50

67.Державна казначейська служба [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>

68.Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги у 2018 році:статистичний бюлетень/ Державна служба статистики України.-Київ, 2018 рік, Статистичний збірник «Регіони України 2017». У 2-х частинах. Ч. 1.

69. Чирва О.Г. Аналітична оцінка конкурентоспроможності економічної системи Причорноморського регіону. Збірник наукових праць Таврійського

державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2014. №1(25). С. 253–260.

70. Горблюк С.А. Сутність та ключові характеристики регіональної інноваційної системи. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2015. № 3. С. 137-144

